MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO

TEISĖS FAKULTETO

KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

Rimas Chvainickas

Teisės ir policijos veiklos studijų programa

Tema

PREKYBOS ŽMONĖMIS IR KITŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ SANTYKIS ORGANIZUOTAME NUSIKALSTAMUME

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: lek. Brigita Palavinskienė
Konsultantas: doc.dr. Gitana Jurgelaitienė

Vilnius, 2006

PLANAS

Įvadas..... 3

I. Prekybos žmonėmis samprata ir mastas.....6

II. Prekybos žmonėmis santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis organizuotame nusikalstamume.....12

2.1. Prekyba žmonėmis ir korupcija.....14

2.2. Nelegali migracija, kaip prekybą žmonėmis skatinantis veiksnys.....17

2.3. Prekyba žmonėmis, prostitucija ir sąvadavimas (ryšiai, formos, mastas ir kt.).19

2.4. Dokumentų klastojimas, kaip prekybą žmonėmis palengvinanti priemonė.....23

2.5. Prekybos žmonėmis ir neteisėto laisvės atėmimo sąsajos.....24

2.6. Prekyba žmonėmis ir kiti nusikaltimai.....25

III. Prekybos žmonėmis kriminologinė analizė.....28

IV. Prekybos žmonėmis prevencija.....33

Išvados ir pasiūlymai.....46

Literatūra.....48

Santrauka.....52

Summary.....54

Priedai.....56

ĮVADAS

Bendra situacija. Prekyba žmonėmis – tai neteisėta veika, šiurkščiai pažeidžianti prigimtines žmogaus teises. Šiuo nusikaltimu pažeidžiama ne tik asmens laisvė, bet ir beveik visos teisinėje valstybėje Įtvirtintos žmogaus teisės ir laisvės. Pasaulyje labiausiai paplitusi prekybos žmonėmis forma – prekyba moterimis prostitucijos tikslais, kuri vykdoma nacionaliniu ir tarptautiniu lygiais. Paskutiniais praėjusio šimtmečio metais, vykstant sparčiai globalizacijai, geopolitiniams pokyčiams, plėtojantis rinkos ekonomikai, technologinei industrijai, padidėjo tarptautinio organizuoto nusikalstamumo mastas, keitėsi jo raiškos formos. Šiuo laikotarpiu ne tik suklestėjo prekyba moterimis prostitucijos tikslais, bet atsirado ir naujų išnaudojimo būdų, pavyzdžiui, skolos vergystė, organų transplantacija, priverstinis darbas ir pan. Dėl to prekyba žmonėmis tapo dar pavojingesnė ir tai paragino valstybes imtis priemonių kiek įmanoma labiau užkardinti prekybą žmonėmis, nustatant baudžiamąją atsakomybę už šią nusikalstamą veiką nacionaliniuose Įstatymuose bei šalinant aplinkybes padedančias ir skatinančias daryti šĮ nusikaltimą. Todėl viena svarbiausiųjų Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos krypčių teisinės sistemos reformos, teisėtvarkos ir vidaus politikos srityje – Įgyvendinti radikalias nusikalstamumo (ypač tarptautinio organizuoto) prevencijos bei kontrolės priemones: kompleksiškai šalinti šių reiškinių priežastis, modernizuoti ir stiprinti teisėsaugos ir kitų valstybės institucijų sistemą, remti nevyriausybinių organizacijų veiklą, ardyti nusikalstamų struktūrų, kurios verčiasi prekyba žmonėmis ir prostitucijos organizavimu, vaikų prievartos ir komercinio išnaudojimo organizavimo tinklus.

Prekyba žmonėmis turi gilias sąsajas su negatyviais socialiniais reiškiniais – skurdu, nedarbu, išnaudojimu, smurtu ir kt. Be to, prekyba žmonėmis susijusi su organizuotu nusikalstamumu bei kitomis nusikalstamomis veikomis tokiomis kaip nelegali migracija, prekyba narkotikais, prostitucija, savadavimas, dokumentų klastojimas, korupcija ir k.t. Būtent šių nusikalstamų veikų santykĮ su prekyba žmonėmis ir nagrinėsime šiame baigiamajame darbe, kurio tema – prekyba žmonėmis ir jos santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis.

Temos naujumas. Darbe plačiai nagrinėjamas prekybos žmonėmis santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis, taip pat šios nusikalstamos veikos prevencija bei pateikiami pasiūlymai, kaip ją patobulinti. Lietuvos autoriai nėra plačiau nagrinėję prekybos žmonėmis santykio su kitomis nusikalstamomis veikomis, jų darbuose daugiausia dėmesio skiriama prekybos žmonėmis situacijos ir prevencijos analizei, todėl ši tema yra visiškai nauja ir labai aktuali, kadangi tik išanalizavus prekybos žmonėmis santykĮ su kitomis nusikalstamomis veikomis, galima sėkmingai užkardinti šią nusikalstamą veiką. Darbo naujumą ir praktinę

reikšmę padidina Lietuvos teismuose nagrinėtų baudžiamųjų bylų dėl prekybos žmonėmis išsami analizė.

Darbo tikslas – atskleisti nusikalstamos veikos prekybos žmonėmis kriminologinę charakteristiką, plačiau išanalizuojant šios nusikalstamos veikos ir kitų nusikalstamų veikų tokių kaip nelegali migracija, prekyba narkotikais, prostitucija, savadavimas, dokumentų klastojimas, korupcija ir pan. santykĮ.

Darbo tikslas sąlygojo šių ***darbo uždavinių*** sprendimą:

- pateikti prekybos žmonėmis sampratą;
- plačiau panagrinėti prekybos žmonėmis ir organizuoto nusikalstamumo, nelegalios migracijos, prekybos narkotikais, prostitucijos, savadavimo, dokumentų klastojimo, korupcijos ir kitų nusikalstamų veikų santykĮ;
- aptarti pagrindines prekybos žmonėmis prevencijos problemas bei pasiūlyti galimus jų sprendimo būdus.

Darbo hipotezė - prekyba žmonėmis artimai susijusi su kitomis nusikalstamomis veikomis ir siekiant užkardinti šią nusikalstamą veiką, būtinas kompleksas priemonių, skirtų kovai ne tik su prekyba žmonėmis, bet ir su kitomis su ja susijusiomis nusikalstamomis veikomis.

Metodika. Siekiant užsibrėžto tikslo tyrimo eigoje autorius kompleksiškai naudojo teorinius bei empirinius mokslinio tyrimo metodus.

Atskleidžiant prekybos žmonėmis santykĮ su kitomis nusikalstamomis veikomis bei prekybos žmonėmis problemas buvo pasitelkti šie teoriniai mokslinio tyrimo metodai: sisteminės analizės, lyginamasis, istorinis, abstrakcijos, lingvistinis, teleologinis, loginis, apibendrinimo ir kiti.

Darbe naudojamas lyginamasis metodas nulėmė tai, kad darbe lyginamas prekybos žmonėmis mastas ir prevencija skirtingose užsienio šalyse.

Mokslinės literatūros analizės dėka buvo susipažinta su jau atliktomis prekybos žmonėmis prevencijos priemonių efektyvumo analizėmis. Pasinaudojant jau atliktų tyrimų rezultatais, Įmanoma pasiekti geresnių rezultatų ir tuo patenkinti mokslinio darbo naujumo kriterijų.

Istorinis metodas buvo naudojamas siekiant atskleisti prekybos žmonėmis istorinius aspektus skirtingose istorinio vystymosi pakopose.

Abstrakcijos metodo pagalba darbe atskleista prekybos žmonėmis samprata, išskirti pagrindiniai požymiai, išsiaiškinta jų esmė.

Lingvistinis metodas buvo taikomas aiškinant kai kurių LR BK ir mokslinėje literatūroje vartojamų sąvokų tikrąją prasmę.

Loginis ir apibendrinimo metodai pasitelkti apibendrinti analizuotai teorinei ir praktinei tyrimo medžiagai bei išvadoms formuluoti.

Pagrindinis tyrimo metu taikytas empirinis tyrimo metodas – dokumentų analizė. Šis metodas buvo naudojamas tiriant Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių teisės aktus bei jų projektus.

Praktinė darbo reikšmė. Darbe suformuluotos išvados ir pasiūlymai galėtų padėti Lietuvos Įstatymų leidėjui tobulinant Baudžiamojo kodekso nuostatas, prekybos žmonėmis prevencijos programas, taip pat ikiteisminio tyrimo Įstaigoms tiriant tokio pobūdžio nusikaltimus.

Darbo šaltiniai. Pagrindinius darbo šaltinius sudaro Lietuvos Respublikos ir tarptautiniai teisės aktai, teismų praktika bei mokslinė literatūra.

Darbo struktūra. BaigiamąjĮ darbą sudaro Įvadas, keturi skyriai, kurie skirstomi Į smulkesnes sudedamąsias dalis – poskyrius, išvados, literatūros sąrašas ir santraukos anglų ir lietuvių kalba.

Pirmasis skyrius skirtas pateikti prekybos žmonėmis kaip nusikalstamos veikos sampratą, mastą ir istorinę raidą. Šiame skyriuje taip pat pateikiama tarptautinių ir Lietuvos respublikos teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už prekybą žmonėmis, apžvalga.

Antrasis skyrius sudaro didžiąją darbo dalĮ, nes jame smulkiai analizuojamas prekybos žmonėmis ir kitų nusikalstamų veikų santykis.

Trečiajame skyriuje pateikta prekybos žmonėmis kriminologinė charakteristika, remiantis autoriaus atliktos baudžiamųjų bylų už prekybą žmonėmis analizės rezultatais.

Ketvirtajame skyriuje aptariamos prekybos žmonėmis prevencijos priemonės, analizuojami jų trūkumai bei pateikiami pasiūlymai kaip patobulinti prekybos žmonėmis prevenciją.

Darbo pabaigoje pateikiamos konkrečios išvados ir pasiūlymai kaip spręsti problemas, susijusias su prekybos žmonėmis tyrimu ir prevencija.

I. PREKYBOS ŽMONĖMIS SAMPRATA IR MASTAS

Prieš pradėdami nagrinėti prekybos žmonėmis ir kitų nusikaltimų santykĮ, pirmiausia trumpai panagrinėsime prekybos žmonėmis sampratą ir prekybos žmonėmis mastą Lietuvoje ir užsienio šalyse.

Terminas „***prekyba žmonėmis***“ (angliškas atitikmuo „*trafficking in human beings*“) Lietuvoje vartojamas dar, palyginti, neseniai, todėl neretai ši sąvoka suprantama gana siaurai, pernelyg supaprastintai. Dažnai prekyba žmonėmis siejama vien tik su atviru smurtu ir prievarta, pavyzdžiui, manoma, jog tai yra merginų grobimas gatvėje ir prievartinis jų gabenimas per sieną. Tuo tarpu realūs pavyzdžiai rodo, jog dažniausiai Lietuvoje ir kitose Baltijos šalyse prievarta prekybos žmonėmis atvejais Įgauna kur kas subtilesnes ir labiau užslėptas formas. Jas kartais sunku atpažinti ir Įrodyti, todėl kyla keblumų pripažĮstant kai kurias situacijas prekyba žmonėmis. Norėdami išsiaiškinti tikrąją šio termino reikšmę, paanalizuokime oficialius apibrėžimus, kurie taikomi prekybos žmonėmis reiškiniui.

Pasaulyje, pradedant nuo XIX amžiaus pabaigos, buvo priimta daug reikšmingų tarptautinės teisės aktų prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos srities klausimais. Pagrindinių ir šiuo metu turinčių ypatingą reikšmę tarptautinės teisės aktų nuostatos dėl prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos Įgyvendinamos ir Lietuvoje.

Pavyzdžiui, 1949 m. buvo priimta Jungtinių tautų Konvencija dėl kovos su žmonių prekyba ir trečiųjų asmenų išnaudojimu prostitucijos tikslams. Ši konvencija skirta kovai su prekyba žmonėmis, jų Įtraukimu Į prostituciją, kovai su pačia prostitucija. Konvencijos preambulėje pažymėta, kad „prostitucija ir prekyba žmonėmis prostitucijos tikslams yra nesuderinama su žmogaus orumu ir gresia jo, šeimos ir visuomenės gerovei“.[1]

Šia konvencija tarptautinio pobūdžio kriminaliniais nusikaltimais buvo pripažinti: sąvadavimas, trečiųjų asmenų išnaudojimas (netgi pastariesiems sutinkant) prostitucijos tikslams, viešnamių laikymas arba jų valdymas, dalyvavimas finansuojant viešnamius, patalpų nuoma ar išnuomojimas prostitucijos tikslams, dalyvavimas rengiantis šiai veiklai.

Mūsų nuomone, labai smulkiai ir aiškiai prekybos žmonėmis terminas Įtvirtintas 2000 m. JTO Protokole dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, kuris papildo JTO konvenciją prieš tarptautinĮ organizuotą nusikalstamumą. Prekyba žmonėmis apibrėžiama minėto protokolo 3 straipsnyje:

[1] Торговля людьми: противодействие и защита прав женщин. Сборник материалов. Киев, 2000. P. 7.

a) Prekyba žmonėmis reiškia asmenų verbavimą, pervežimą, perdavimą, slėpimą ar priėmimą naudojant gąsdinimus, jėgą ar kitas prievartos formas, apgaulę, sukčiavimą, piktnaudžiavimą valdžia ar pasinaudojant kito asmens pažeidžiamumu arba duodant ar gaunant mokestĮ ar kitokią naudą siekiant gauti sutikimą asmens, kurio Įtakoje yra kitas asmuo, pastarojo išnaudojimo tikslais. Išnaudojimas apima prostituciją ar kitokĮ seksualinĮ išnaudojimą, prievartinĮ darbą ar paslaugas, vergiją ar Į vergiją panašią veiklą, arba organų pašalinimą.

b) Į prekybos žmonėmis aukos sutikimą būti laikomai išnaudojimo situacijoje, apibrėžtoje paragrafe (a), neatsižvelgiama, jei jis buvo išgautas naudojant paragrafe (a) išvardintas prievartos, apgaulės ar kontrolės priemones.

c) Vaiko verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar priėmimas išnaudojimo tikslais laikomas prekyba žmonėmis net jei nebuvo panaudotos aukščiau išvardintos priemonės.

d) Vaikais laikomi asmenys iki 18 metų.[2]

Šiame Jungtinių Tautų apibrėžime atsispindi trys pagrindiniai elementai, kurie sudaro prekybos žmonėmis esmę: veiksmai (asmenų verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar priėmimas), priemonės (gąsdinimai, jėga ar kitos prievartos formos, apgaulė, sukčiavimas, piktnaudžiavimas valdžia ar pasinaudojimas kito asmens pažeidžiamumu, mokesčio ar kitokios naudos davimas bei gavimas) ir tikslai (kontroliuojamo asmens išnaudojimas).[3]

Visos Europos Sąjungos šalys, Norvegija ir Islandija pasirašė šią konvenciją ir papildomą protokolą. Šią konvenciją 2000 m. gruodžio 13 d. Palerme pasirašė ir Lietuvos Respublika, o 2003 m. balandžio 22 d ją ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas.

Tarptautinė Migracijos Organizacija vartoja specialų prekybos migrantais apibrėžimą. Ji Įvyksta, kai:

a) migrantas slapta Įtraukiamas (užverbuojamas, pagrobiamas, parduodamas ir pan.) ir pervežamas valstybės viduje arba per sieną; arba;

b) tarpininkai (prekiautojai žmonėmis) gauna ekonominĮ ar kitokĮ pelną naudodami apgaulę, prievartą ir kitas išnaudojimo formas tokiomis sąlygomis, kurios pažeidžia pagrindines migranto teises.[4]

Specialius prekybos žmonėmis apibrėžimus galima rasti ir atskirų valstybių teisinėse bazėse. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekso 147 straipsnyje prekyba

---

[2] 2000 metų JTO Protokolas Dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, 2003 m. balandžio 22 d. ratifikuotas Lietuvos Seimo // Valstybės Žinios, 2003.05.21, Nr.: 49, Publ. Nr.: 2157.

[3] Prekybos žmonėmis prevencija (taip pat ir prostitucijos klausimas) http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0073012.doc (Prisijungimo laikas 2006-07-16).

[4] „Prekyba žmonėmis“ kas tai? http://www.darbaz.lt/lt/apie_problema_rimtai/prekyba_zmonemis_kas_tai/ (Prisijungimo laikas 2006-07-16).

žmonėmis apibrėžiama kaip asmens pardavimas, pirkimas ar kitoks perleidimas ar Įgijimas, turint tikslą gauti turtinės ar kitokios asmeninės naudos.[5]

Prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėtis Lietuvos baudžiamojoje teisėje atsirado palyginti neseniai – 1998 m. liepos 2 dieną. Tiek nusikaltimo pavadinimas, tiek ir normos turinys nėra Įprastas juridinės technikos prasme, nes kalbama ne apie prekės, bet apie žmogaus pirkimą ir pardavimą. Prekybos žmonėmis norma, be abejo, atsirado neatsitiktinai, Įtraukti ją Į BaudžiamąjĮ kodeksą paskatino būtinumas imtis priemonių prieš pasaulyje ir Lietuvoje paplitusĮ kriminalinĮ reiškinĮ, kai išnaudojimo tikslais gabenami ir parduodami žmonės.

Tačiau nors atsakomybė už prekybą žmonėmis smulkiai reglamentuojama tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose, šios nusikalstamos veikos mastai labai dideli.

Jungtinių Tautų duomenimis, kasmet visame pasaulyje parduodama daugiau nei 4 milijonai žmonių, ir tai nusikalstamo pasaulio sindikatams duoda iki 7 milijardų JAV dolerių neteisėto pelno. Dažniausiai prekybos žmonėmis problema siejama su organizuota nelegalia migracija iš neturtingų ir politiškai nestabilių šalių Į turtingesnes ir stabilesnes šalis. Interpolo duomenimis, nuo 400 iki 500 tūkst. nelegalių migrantų kasmet patenka Į Europos Sąjungos šalis. Nelegalūs migrantai nuolat rizikuoja būti deportuoti iš šalies arba prarasti jau turimą, nors ir minimalų, pragyvenimo šaltinĮ, negali pasinaudoti teisine valstybės gynyba, socialinėmis garantijomis, o beveik nemokėdami kalbos bei būdami žemos kvalifikacijos, jie negali susikurti gerovės, tampa savotiškai izoliuoti.[6]

Į nelegalią padėtĮ patekę žmonės priversti dirbti menkai mokamą nelegalų darbą, kai jų elgesĮ ir ryšius dažnai griežtai kontroliuoja darbdavys, moterys priverčiamos užsiimti prostitucija faktiškai atiduodamos savo laisvę Į sutenerių rankas. Tai sudaro palankias sąlygas jas išnaudoti, ir tai dažnai daro tos pačios kilmės migrantai.[7]

Ypač didelĮ mastą pasaulyje Įgavo moterų verbavimas ir jų pardavimas dirbti prostitutinėmis Į užsienĮ. Ši šiuolaikinės vergovės forma buvo ir tebėra pasaulinio masto problema. Ja susirūpino daugelis pasaulio šalių. Europos saugumo ir bendradarbiavimo tarybos duomenimis, nuo 1997 iki 2000 m. iš buvusios TSRS teritorijos, Centrinės ir Rytų Europos teritorijų Į Vakarų Europos ir Šiaurės Amerikos šalis užsiimti prostitucija buvo išgabenta 750 000 moterų ir mergaičių.[8]

---

[5] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. //Valstybės žinios, 2000 10 25, Nr. 89-2741.

[6] Nusikalstamumo ir kitų nepageidautinų socialinių procesų prevencijos problemos bei jų sprendimas Europos valstybėse. – Vilnius, 2003. P. 23.

[7] Rossbach B. Prekybos moterimis aukų apsauga Vokietijoje, valstybinių institucijų pagalba // Prekyba žmonėmis – tarptautinė problema. Konferencijos pranešimai. – Vilnius, 1998.

[8] Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37); P. 86–97.

Taigi, šiandien prekyba žmonėmis – tarptautinė problema, nes kasmet dešimtys tūkstančių moterų palieka namus, ieškodamos darbo ir geresnio gyvenimo užsienyje. Apgaule, prievarta ar kitokiais būdais (grasinimais, šantažu) nusikalstamo pasaulio atstovai verčia moteris vergiškai dirbti, neretai atima joms dokumentus, asmeninę laisvę, jos dirba tarnaitėmis, slaugėmis, auklėmis, šokėjomis, padavėjomis, yra įtraukiamos į priverstinę prostituciją. Moterys pakliūva į įstatymų nereguliuojamas verslo bei paslaugų sritis, kur patiria fizinę ir psichologinę prievartą, darbdavio savivalę, negauna uždarbio – kitaip tariant, nuolat pažeidžiamos jų teisės.

Lietuva yra prekybos moterimis ir nepilnametėmis merginomis seksualiniam išnaudojimui šaltinis, tranzito ir paskirties šalis. Didelė problema yra komercinis seksualinis nepilnamečių išnaudojimas. Oficialiais ir nevyriausybinių organizacijų duomenimis, nuo 10 iki 20 proc. prostitucija užsiimančių asmenų yra jaunesni nei 18 metų. Pagal EUROPOL surinktus duomenis, kiekvienais metais į užsienį parduodama 1200 lietuvių moterų, o nevyriausybinių organizacijų pateikiami skaičiai dar didesni. Vienas trečdalis šių nusikaltimų aukų lietuvių išvežama į Jungtinę Karalystę. Be to, Lietuva yra tranzito ir paskirties vieta prekybos žmonėmis aukoms, gabenamoms iš Baltarusijos, Rusijos (Kaliningrado srities) ir Ukrainos.[9]

Nors Lietuvos Vyriausybė deda daug pastangų nustatyti ir užkardyti prekybos žmonėmis atvejus, tačiau už prekybą žmonėmis nuteisiami tik pavieniai asmenys. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2002 m. spalio 10 d. pažymoje konstatuota, kad nuo prekybos žmonėmis normos įsigaliojimo (1998 m. liepos 2 d.) už šį nusikaltimą buvo nuteisti tik 3 asmenys. Pažymoje taip pat teigiama, kad sunkumų atskleidžiant ir įrodinėjant prekybą žmonėmis kyla dėl to, kad moterys dažniausiai į užsienį vyksta žinodamos, kad teks verstis prostitucija, todėl natūraliai vengia įvardyti asmenis, padėjusius išvykti ar pasitikusius užsienyje, vengia atskleisti kitas reikšmingas tyrimui detales, jų pardavimo sandoriai vyksta užsienyje, jokie liudytojai negali patvirtinti pinigų perdavimo fakto, nežino, kiek ir kam buvo sumokėta. Pasienio policija, net ir turėdama duomenų apie tai, jog mergina vežama į užsienį užsiimti prostitucija, dažnai yra bejėgė užkirsti tam kelią, nes vykimo dokumentai tvarkingi, o išvežamos merginos paprastai teigia, kad į užsienį vyksta savo noru.[10]

Prekybos žmonėmis norma kol kas netaikoma asmenims, kaltinamiems sąvadavimu Lietuvos miestuose, nors sąvadavimas savo teisiniais požymiais beveik visada sutampa su prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėties požymiais. Nesusilaukia kaltinimo prekyba žmonėmis

[9] Lietuvos tekstas 2006 m. Kovos su prekyba žmonėmis ataskaitoje. http://vilnius.usembassy.gov/Text/Docs/Other/TIPLT.pdf (Prisijungimo laikas 2006-07-16).
[10] Stančaitis A. Pasienio policijos vaidmuo stabdant prekybą žmonėmis // Prekyba žmonėmis – tarptautinė problema. Konferencijos pranešimai. – Vilnius, 1998. P. 15.

ir asmenys, išvežantys ir parduodantys Lietuvos piliečius ne užsiimti prostitucija, o dirbti kitą nelegalų, vergiją primenantĮ darbą.[11]

Prekyba žmonėmis yra latentinis, arba užslėptas, nusikaltimas, nes ne kiekviena nukentėjusi moteris kreipiasi pagalbos, todėl nėra tikslios informacijos apie prekybos žmonėmis mastą. Lietuvoje nėra tikslių duomenų, teisinės praktikos apie tokias prekybos žmonėmis pasireiškimo formas, kaip žmogaus pardavimą už skolas, priverstinę santuoką, priverstinĮ abortą, neteisėtą žmogaus organų transplantaciją ar pardavimą, priverstinę vyrų prostituciją.[12]

Lietuvoje iškeltų baudžiamųjų bylų dėl prekybos žmonėmis analizė rodo, kad dauguma iš šių Įvykių buvo susiję su moterų išvežimu ar pasikėsinimu išvežti Į užsienio valstybes seksualiai išnaudoti ar Įdarbinti prostitutėmis. Šiuo metu moterys eksportuojamos Į Vokietiją, Ispaniją, Italiją, Daniją, Norvegiją, Olandiją, Angliją, Prancūziją, Šveicariją, Belgiją, Graikiją, Čekiją, Lenkiją ir kitas valstybes. Intensyvus merginų gabenimas Į Lenkiją aiškinamas tuo, kad šalis yra tapusi savitu moterų tranzito punktu.

2005 metais Lietuvos teisėsaugos institucijos pradėjo 32 tyrimus dėl prekybos žmonėmis (2004 metais – 22). Iškelta 18 baudžiamųjų bylų, kuriose buvo 43 kaltinamieji. Šis skaičius padidėjo nuo 16 baudžiamųjų bylų 2004 metais. 2005 metais nuteista dvidešimt prekeivių žmonėmis (2004 metais nuteista 14 asmenų). Nepaisant šios pažangos, už prekybą žmonėmis nuteistų ir bausmę laisvės atėmimo Įstaigose atliekančių asmenų skaičius išliko nedidelis: devyni nuteistieji atliko bausmę laisvės atėmimo Įstaigose, septyni buvo nuteisti lygtinai, dviem nuteistiesiems pritaikyta amnestija ir dviem skirtos baudos. 2005 metais teisėsaugos pareigūnai bendradarbiavo 172 tarptautiniuose tyrimuose dėl prekybos žmonėmis.[13] Lietuva priėmė Baudžiamojo kodekso pataisas, aiškiau apibūdinančias prekybą žmonėmis ir sugriežtinančias bausmes už prekybą žmonėmis, tačiau prekyba žmonėmis ir toliau išlieka neišsprendžiama problema.

Šios problemos sprendimą apsunkina ir tai, kad vis dar vyrauja nuomonė, kad merginos – priverstinės prostitucijos aukos – pačios kaltos dėl savo nelaimės. Dažnai Į šią problemą žiūrima tik kaip Į nelegalios migracijos problemą. Toks požiūris pasmerkia moteris būti visiškai beteises svetimoje valstybėje, jos negali pasinaudoti jokiomis teisėmis ir apsaugos priemonėmis.

---

[11] Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37); P. 86–97.

[12] Prekybos žmonėmis prevencija ir kontrolė. http://sos.vrm.lt:81/mod_richtext.php?pid=2 (Prisijungimo laikas 2006-07-15).

[13] Lietuvos tekstas 2006 m. Kovos su prekyba žmonėmis ataskaitoje. http://vilnius.usembassy.gov/Text/Docs/Other/TIPLT.pdf (Prisijungimo laikas 2006-07-16).

Pagal tarptautinius teisės aktus priverstinės prostitucijos aukos – nukentėjusiosios, kurioms galioja visos žmogaus teisės.[14]

Prekyba moterimis Lietuvoje neretai suprantama tik kaip priverstinė prostitucija, todėl natūralu, kad šis klausimas tampa teisėsaugos institucijų problema. O pastaroji neišvengiamai tampa kriminalinė, ir dėmesys krypsta vien Į prostitučių bei sąvadautojų nusikalstamą veiką. Prekyba moterimis siejama tik su prievartine prostitucija ir žmogaus dingimu, pamirštama, kad visas žinomas prostitucijos formas derėtų vertinti kaip smurto prieš moteris apraiškas ir jų teisių pažeidimą.

Prekyba moterimis turi gilias socialines priežastis, kurių vien policinėmis ir sveikatos apsaugos priemonėmis neĮmanoma pašalinti. Respublikinės darbo biržos duomenimis, moterys sudaro 48,4 procento bedarbių, vidutiniškai moters atlyginimas sudaro 82 procentus vyro atlyginimo. Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo Įstatymo 8 straipsnyje nurodytos 5 grupės asmenų, kuriems taikomos papildomos užimtumo garantijos, tarp jų: asmenys, jaunesni kaip 18 metų, moterys, vyrai, vieni auginantys vaikus iki 14 metų. Jie socialiai pažeidžiamiausi ir dažnai renkasi darbą šešėlinės ekonomikos srityje (taip pat ir prostituciją). Moterys teigia, jog verčiasi prostitucija todėl, kad užsidirbtų pinigų ir susitvarkytų gyvenimą. Jos nuo gimimo priklausė socialiai pažeidžiamiausių asmenų grupei, joms laiku nebuvo suteikta socialinė ir psichologinė pagalba.[15]

Trumpai aptarę prekybos žmonėmis sampratą, šio nusikaltimo ypatumus ir mastą Lietuvoje ir užsienio valstybėse, sekančiose darbo dalyse plačiau panagrinėsime prekybos žmonėmis santykĮ su kitais nusikaltimais, t.y. su organizuotu nusikalstamumu, prostitucija, nelegalia migracija, korupcija bei dokumentų klastojimu.

[14] Gustienė O. Prekybos žmonėmis prevencija ir problemos. 2004 m. balandžio 26 d. tarptautinio seminaro „Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir jų sprendimo būdai“ medžiaga. Vilnius. P. 19 – 21.
[15] Prekybos žmonėmis prevencija (taip pat ir prostitucijos klausimas) http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0073012.doc (Prisijungimo laikas 2006-07-16).

II. PREKYBOS ŽMONĖMIS SANTYKIS SU KITOMIS NUSIKALSTAMOMIS VEIKOMIS ORGANIZUOTAME NUSIKALSTAMUME

Prekyba žmonėmis ir su ja susijusios kitos organizuoto nusikalstamumo pasireiškimo formos, kaip nelegali migracija, kontrabanda, prekyba narkotikais bei ginklais, tapo viena iš esminių grėsmių šalies nacionaliniam saugumui.

Šio nelegalaus verslo pagrindu egzistuoja organizuotos nusikalstamumo struktūros, puikiai ir greitai reaguojančios Į rinkos pokyčius. Tokiais veiksmais dedamas pagrindas organizuotų nusikalstamų struktūrų ekonominiam potencialui kurti. Organizuoto nusikalstamumo tikslas - didžiausio pelno esant minimaliam rizikos laipsniui siekimas, todėl nusikalstamos struktūros skverbiasi Į tas visuomeninio gyvenimo sritis, iš kurių galima gauti didžiausią pelną.

Remiantis Jungtinių Tautų duomenimis, organizuota prekyba žmonėmis ir organizuota prostitucija Įeina Į 17 labiausiai pavojingų transnacionalinių organizuoto nusikalstamumo pasireiškimo formų, kuri duoda nusikaltėliams daugiau nei 300 proc. pelno. Daugiau pelno organizuotos nusikalstamos struktūros gauna tik iš prekybos narkotikais ir ginklais. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ekspertų duomenimis, neteisėtos pajamos, gaunamos tik iš prostitucijos verslo Lietuvoje, siekia per 50 milijonų litų.

2003 m. Lietuvoje buvo nustatyta 10 aukštesnio lygio ir 44 žemesnio lygio organizuoto nusikalstamumo grupės. Joms priklauso apie 1200 asmenų. Organizuoto nusikalstamumo grupes sudaro nuo 3 iki 100 ir daugiau narių, todėl skiriasi grupių hierarchinė struktūra bei funkcijų pasidalijimo principas. Organizuoto nusikalstamumo grupių lyderiai ir nariai daugiausia Lietuvos piliečiai. Šių grupių veikloje dalyvauja ir moterys. Daugėja jaunų ir anksčiau neteistų asmenų. Policijos departamento prie VRM duomenimis apie 20 organizuotų nusikalstamų grupių galimai užsiima priverstinės prostitucijos verslo organizavimu bei kontrole, dėl ko kyla pagrindas manyti, kad tai gali būti susiję su prekyba žmonėmis[16].

Dažniausiai prekybą žmonėmis organizuojančią grupę sudaro keli asmenys: sąvadautojas (verbuotojas), aukas Į užsienio valstybę vežantys ar lydintys asmenys, aukas užsienio valstybėje pasitinkantys ir parduodantys Į viešnamius asmenys, nelegalios prostitučių firmos savininkas ir priedangą organizuojanti nusikaltėlių grupuotė. Asmenis, kuriems dirbti prostitutėmis reikalingos moterys, prekiaujančios žmonėmis nusikalstamos grupuotės dažniausiai

[16] Bazylevas I. Organizuotas nusikalstamumas ir prekyba žmonėmis. http://www.lygus.lt/ITC/files_smurtas/Kd.doc (Prisijungimo laikas 2006-08-30).

suranda per savo tautiečius, legaliai ar nelegaliai gyvenančius tose valstybėse, Į kurias gabenami žmonės. Vėliau vyksta tiesioginis bendravimas su suinteresuotais asmenimis.

Prekybos žmonėmis reiškinys Lietuvoje siejamas su gatvės prostitucija, moteris seksualiai eksploatuojančių nelegalių firmų ir viešnamių veikla bei moterų eksportu/importu. Imigrantės iš kaimyninių valstybių – Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos – Lietuvoje sudaro daugiau nei 15 proc. visų prostitučių. Tačiau pastaruoju metu dėl sumažėjusių darbo seksualinių paslaugų sferoje užmokesčių ir padidėjusios deportacijos rizikos prostitučių iš Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos importas Į Lietuvą slūgsta.

Organizuojant prekybą žmonėmis naudojamos šios techninės priemonės: lengvieji automobiliai, mikroautobusai, maršrutiniai autobusai. Į Lietuvos Respubliką moterys iš Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos gabenamos traukiniais. Bendraujama mobilaus ryšio pagalba arba skambinant iš taksofono. Moterims nuperkami bilietai, apmokamas sveikatos draudimas, išduodami kišenpinigiai. Kelionės metu jas lydi nusikalstamos grupuotės atstovas, vėliau pristatantis moteris pirkėjui.

Lietuvos nusikalstamos grupuotės palaiko glaudžius ryšius su kitų valstybių nusikalstamomis grupuotėmis ir nusikalstamos veiklos saugumo užtikrinimui glaudžiai bendradarbiauja. Toks bendradarbiavimas pasireiškia ne tik nusikalstamų grupuočių narių gabenamų prekių ar vykdomų nusikaltimų kitų valstybių teritorijose dengimu nusikalstamo pasaulio lygiu, bet ir kitų valstybių nusikalstamų grupuočių korumpuotų ryšių palaikymu bei vienos šalies nusikalstamų grupuočių narių perkėlimu Į kitas šalis (pavyzdžiui, pastaruoju metu kai kurių organizuotų nusikalstamų grupuočių, tarp jų ir užsiimančių prekyba žmonėmis, nariai dėl Įvairių priežasčių, tarp jų ir dėl aktyvių teisėsaugos institucijų veiksmų, nepasiekdami savo tikslų Lietuvoje, nusikalstamą veiką perkėlė Į kitas Europos šalis).

Prekeiviai žmonėmis tampa vis atsargesni, Įtaresni. Pirkdami ar parduodami moteris nusikaltėliai iš karto neatsiskaito, atsiskaitymas Įvyksta tik gabenamoms moterims kirtus Lietuvos valstybinę sieną arba išvykus iš sandorio vietos. Patys prekybos žmonėmis organizatoriai vengia susitikti su gabenamomis moterimis, todėl dažniausiai Įvertina jų „prekinę išvaizdą“ pagal fotonuotraukas. Taip pat nusikaltėliai naudoja kitą atsiskaitymo variantą: moterys Įdarbinamos užsienio valstybių viešnamiuose, o pardavėjas už tai kas mėnesĮ gauna sutartas palūkanas už kiekvieną moterĮ.[17]

Analizuojant pastarųjų metų organizuotų nusikalstamų grupuočių veiklą galima teigti, kad daugumos jų profesionalumo lygis itin išaugo. Šiandien jų veikla pagrĮsta gerais tarpusavio

[17] Bazylevas I. Organizuotas nusikalstamumas ir prekyba žmonėmis. http://www.lygus.lt/ITC/files_smurtas/Kd.doc (Prisijungimo laikas 2006-08-30).

ryšiais ne tik šalies viduje, bet ir ryšiais užsienyje, materialiniu, techniniu ir informaciniu aprūpinimu. Prekeiviai žmonėmis dangstosi fiktyviomis firmomis, modelių agentūromis, internete platinamais ne tik Įdarbinimo, bet ir vedybų su užsieniečiais organizavimo skelbimais. Šiuo metu populiarėja pažinčių skelbimai elektroniniais ryšiais – trumposiomis žinutėmis. Nepastebėta, kad Lietuvoje egzistuotų vien prekyba žmonėmis besispecializuojančios nusikalstamos struktūros, nes organizuoto nusikalstamumo grupės iš karto verčiasi visais Įmanomais neteisėto turtėjimo būdais. Lietuvoje tirti atvejai rodo, kad prekyba žmonėmis verčiasi savarankiškai arba nedidelėmis grupėmis veikiantys asmenys, tarp kurių pastebima žemiausiai hierarchinei kategorijai priskiriamų organizuoto nusikalstamumo grupių atstovų. Prekeiviai žmonėmis sudaro gerai organizuotas nusikalstamas grupes, kurios neturi pastovaus narių skaičiaus. Savarankiškai prekyba žmonėmis verstis pradeda asmenys, ilgai gyvenę užsienyje, tarp kurių taip reiškiasi ir buvusios prostitutės.

Apie tam tikrą organizuoto nusikalstamumo grupių, kurios yra Įsitraukusios Į prekybą žmonėmis, bendradarbiavimą ar tarpusavio toleranciją leidžia spręsti faktas, kad aukos verbuojamos visoje šalies teritorijoje, tačiau Į užsienĮ išgabenamos per tam tikrus tokio tranzito centrus. Vadinasi, vienų organizuoto nusikalstamumo grupių nariai aukas verbuoja, kitų – išveža, arba prekyba žmonėmis užsiimantiems organizuotiems nusikaltėliams netrukdoma veikti kitų organizuotų nusikalstamų grupių kontroliuojamose teritorijose. Dėl šios priežasties konkurencijos tarp organizuoto nusikalstamumo grupių nėra. Nėra žinoma nė vieno atvejo, kad konkurenciniai prekybos žmonėmis interesai būtų tapę organizuoto nusikalstamumo grupių susipriešinimo priežastimi.

Organizuotų nusikalstamų grupuočių nariai, užsiimantys prekyba žmonėmis, kaip taisyklė padaro ir kitas, su prekyba žmonėmis susijusias nusikalstamas veikas, kurios LR BK kvalifikuojamos kaip atskiri nusikaltimai. Pavyzdžiui, prekybos žmonėmis auka gali būti pagrobta, o tai yra neteisėto laisvės atėmimo (BK 146 str.) požymiai, auka gali būti verčiama elgtis prieš savo valią panaudojant prieš ją psichinę prievartą, o tai atitinka žmogaus veiksmų laisvės varžymo požymius (BK 148). Be to, prekyba žmonėmis dažniausia susijusi su Įtraukimu Į prostituciją, sąvadavimu, nelegalia migracija, dokumentų klastojimu, korupcija ir kitomis veikomis. Prekybos žmonėmis ir atskirų nusikalstamų veikų santykĮ organizuotame nusikalstamume plačiau panagrinėsime šiame skyriuje.

2.1. Prekyba žmonėmis ir korupcija

Su organizuotu nusikalstamumu glaudžiai susijusi korupcija. Mūsų nuomone, galima teigti, jog nusikalstamos grupuotės palaiko ryšius su vietos valdžios atstovais, todėl gali daryti nusikalstamą įtaką, pavyzdžiui, privatizacijos, licencijų išdavimo procesams, valstybinių arba komercinių bankų veiklai. Organizuotų nusikalstamų grupuočių ir korumpuotų valdininkų simbiozė gali reikštis ir priimant teisės aktus, palankius kriminalinėms struktūroms, pavyzdžiui, „globojant“ įvairių rūšių kontrabandą, prostitucijos verslą arba nevykdant organizuotų nusikalstamų grupuočių lyderių baudžiamojo persekiojimo, arba jį vykdant netinkamai.

Įdomiai šiuo klausimu samprotauja Kanados profesorė **M.McMachon.** Ji tvirtina, kad policijoje, teisme bei parlamente yra žmonių, kuriuos organizuotos grupuotės gali papirkti arba kitaip paveikti. Be to, spėjama, kad kai kurie organizuoto nusikalstamumo lyderiai veikia minėtose įstaigose. Taigi šiuo aspektu korupcijos mastai priklauso nuo nusikaltėlių pasaulyje vykstančių procesų. Kita vertus, korupcija labai priklauso ir nuo procesų, vykstančių legaliame pasaulyje. Akivaizdu, kad nusikalstama ekonominė veikla plėtojasi ten, kur daugiau teisėtų kliūčių. Kuo labiau valstybė reguliuoja ekonomiką, tuo daugiau galimybių papirkti valdininkus. Štai 1995 m. Pasaulio banko atlikti tyrimai parodė, kad korupcija verslininkams kelia rimtų problemų. 54 proc. apklaustų vietinių ir Lietuvoje veikiančių užsienio kompanijų nurodė, kad moka pareigūnams. Tam tikra verslininkų arba įmonių vadovų dalis patys ieško ryšių su kriminalinėmis grupuotėmis norėdami apsaugoti savo verslą, užtikrinti skolų grąžinimą, paveikti konkurentus ir pan.[18]

Taigi, organizuotas nusikalstamumas ir prekyba žmonėmis, beveik visada susiję su korupcija. Organizuotų nusikalstamų struktūrų nariai užsiimantys prekyba žmonėmis susiburia vykdyti ne vieną nusikaltimą, o užsiimti nusikalstamu verslu, nuolat vykdyti prekybą žmonėmis. Nusikalstamos organizacijos verslišKai organizuodamos nusikalstamą veiklą ir siekdamos turtinės ekonominės naudos, įgyja ir disponuoja dideliais finansiniais resursais, kas suteikia joms gyvybingumo. Disponuodama stambiomis pinigų sumomis, organizuota grupė plečia savo veiklą. Jos nariai, kaip tikri verslininkai, gautą iš žmonių prekybos ir kitu nusikalstamu būdu įgytą pelną paskirsto dalimis, paprastai apie 50 proc. panaudoja asmeninėms reikmėms, jų negamybinėms santaupoms didinti, likusieji 50 proc. panaudojami įvairioms investicijoms. Pusė

[18] Gutauskas A. Organizuotas nusikalstamumas Lietuvoje: faktinė padėtis ir teisėsaugos institucijų praktika. Jurisprudencija, 2003, t. 49(41); 5–18.

šios sumos investuojama Į pagrindinĮ verslą, likusi pusė skiriama savisaugai bei korupciniams ryšiams palaikyti.[19]

Yra autorių, manančių, kad korupcija tik šalutinis organizuotos nusikalstamos struktūros požymis. Aišku, jos gali egzistuoti ir be korupcinių ryšių, tačiau norint stabiliai ir saugiai veikti, maksimaliai gauti pelno iš nusikalstamos veiklos, šiuo atveju prekybos žmonėmis, reikia korumpuoti valstybės atstovus. Lietuvoje yra atvejų, kai nusikalstamos organizacijos infiltruoja savo narius Į oficialias valstybines institucijas, papirkinėjimais, grasinimais, šantažu neutralizuoja trukdančius organizuotoms grupuotėms užsiimti žmonių prekyba valstybės pareigūnus, visuomenės ar politikos veikėjus, mėgina Įdarbinti „savus žmones“ Į teisėsaugos institucijas, finansuoja tam tikrą politinę partiją rinkimuose.

Pagrindinė organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos glaudaus ryšio priežastis yra ta, kad paprastai organizuotos grupės daromus nusikaltimus yra žymiai sunkiau nuslėpti, nei analogiškus vieno asmens daromus nusikaltimus. Taigi, galima teigti, kad organizuotos nusikaltėlių grupės neslepia savo nusikaltimų pėdsakų, o su korupcijos pagalba tam tikra prasme blokuoja teisėsaugos institucijų reakciją Į juos. Organizuotų nusikalstamų grupuočių ir korumpuotų valdininkų simbiozė gali reikštis priimant teisės aktus, palankius kriminalinėms struktūroms, “globojant” prostitucijos verslą, prekybą žmonėmis, nevykdant organizuotų nusikalstamų grupuočių lyderių baudžiamojo persekiojimo arba vykdant jĮ netinkamai ir t. t.

Korupciją reikia skirti nuo paprasto kyšininkavimo. Korupcija parodo valdininkų ar verslo atstovų parsidavėliškumą. Sistemingo kyšių priėmimo ir už juos pažadėtų veiksmų atlikimo pasekmė - valstybinės valdžios ar Įmonės interesų “pardavimas”. Galima teigti, kad korumpuoti asmenys dirba dviejose tarnybose: oficialioje (valstybinėje ar verslo) ir neoficialioje (organizuoto nusikalstamumo).

Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos santykis išryškėja apžvelgus korupcijos formas. Pirmoji forma būtų politinė korupcija. Čia pareigūnai pažeidžia Įstatymus ne dėl materialinės naudos, bet dėl susiklosčiusių glaudžių santykių tarp tikro klano narių, kurie dažniausiai yra susiję su organizuotu nusikalstamumu. Antroji forma – tai grynoji korupcijos forma, kai papirkti valdininkai ar verslo atstovai tiesiogiai atlieka tam tikrus veiksmus nusikaltėlių naudai. Galiausiai trečioji korupcijos forma yra sudėtingesnė ir pavojingesnė nei anksčiau minėtos. Tai planingas asmenų Įtraukimas Į nusikalstamą veiklą, panaudojant bet kokias prieinamas priemones (kyšiai, šantažas ir t. t.).

[19] Šimkus K. Organizuotas nusikalstamumas kaip grėsmė nacionaliniam saugumui //Kriminalinė justicija.- 2000, T. 17, P. 143-152.

Pažymėtina, kad teisėsaugos ir kitų valstybės tarnautojų papirkinėjimas vykdant prekybą žmonėmis naudojamas ne tik nuslėpti šĮ nusikaltimą, bet ir siekiant sudaryti palankias sąlygas jĮ daryti. Tai, pavyzdžiui, valstybės sienos apsaugos tarnybų pareigūnų papirkinėjimas tikrinant išvežamų iš šalies asmenų asmens tapatybės dokumentus, kurie paprastai būna arba suklastoti arba kito šiek tiek panašaus asmens, migracijos darbuotojų papirkinėjimas siekiant gauti suklastotus dokumentus ir pan.

Taip pat gerai žinome, kad nusikalstamos struktūros neretai pasitelkia ir korumpuotus kriminalinės policijos pareigūnus, kurie turi galimybę sužinoti ar konkretus asmuo yra Lietuvos policijos OVT slaptų bendradarbių Įskaitoje. Taip pat naujokui gali pavesti Įvykdyti nusikaltimą ir menkiausias išsisukinėjimas gali iššifruoti slaptuosius dalyvius ir taip sužlugdyti operatyvinĮ tyrimą.

Praktika rodo, kad kartais paperkami net labai aukšti pareigūnai padedantys nuslėpti prekybos žmonėmis atvejus. Pavyzdžiui, Olandų žurnalistė Ruth Hopkins atlikusi tyrimą savo knygoje nurodo, kad apklausus Olandijos policijos pareigūnus, paaiškėjo visais atvejais, kai turėta akivaizdžių Įrodymų arba kai mergina sutiko liudyti apie savo padėtĮ, pareigūnai buvo perkeliami Į kitą apygardą arba Į administracinĮ postą.[20]

Toks artimas ir daugialypis organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos ryšys apsunkina kovą su abiem šiais reiškiniais. Iš esmės galioja principas “ranka ranką plauna”. Tiek viena, tiek kita santykių pusė negali arba nenori nutraukti ryšių.

2.2. Nelegali migracija, kaip prekybą žmonėmis skatinantis veiksnys

Be minėtų nusikaltimų prekyba žmonėmis artimai susijusi ir su nelegalia migracija. Labai dažnai prekyba žmonėmis susijusi su nelegalios migracijos organizavimu, o tokios veikos kriminalizuotos LR BK 292 ir 293 straipsniuose. Visos šios normos gali būti taikomos kartu su prekybos žmonėmis norma, sudarydamos idealią nusikaltimų sutaptĮ.

Prekybos žmonėmis ir nelegalios migracijos artimą ryšĮ sąlygoja tai, kad moterys, vaikai parduodami, išvežami Į labiau išsivysčiusias šalis, tokias kaip Vakarų Europos šalys, Jungtinės Amerikos Valstijos ir kitas, kuriose aukštesnis pragyvenimo lygis ir, kuriose galioja gana griežti atvykino Į jas režimai. Esant sunkioms sąlygoms legaliai atvykti Į šalis, asmenys užsiimantys

[20] Klimka K. Kovojantiems su prekyba žmonėmis pareigūnams neleidžiama „persistengti". Ką sužinojo olandų žurnalistė, pasidomėjusi prostitucijos verslu ir policijos darbu. Pagal IAPSS 9th Annual Conference Magazine: Global Crime.

žmonių prekyba priversti juos gabenti nelegaliai, panaudojant kitų asmenų ar suklastotus dokumentus, rečiu neteisėtai pervedant asmenis per valstybės sieną.

Kalbant apie Lietuvą reikia pažymėti, kad jau keletą metų, tiesa dabar šiek tiek rečiau, nelegalus asmenų perkėlimas per valstybės sieną, vykdomas organizuotų nusikalstamų grupuočių, tapo pelninga veikla. Dažnai tokia veikla susijusi su rizika žmonių gyvybei ir sveikatai. Nelegaliai imigracijai Lietuvoje būdinga:

- dauguma nelegalios asmenų imigracijos atvejų iš trečiųjų šalių - organizuoto pervežimo atvejai;
- dažniausiai šie asmenys Į Lietuvą atvyksta per rytinę sieną su Rusija;
- visais atvejais žmonės bandė per Lietuvą patekti Į Šiaurės šalis. Pastaraisiais metais dažniausiai sulaikant buvo pateikiami prašymai dėl prieglobsčio suteikimo Lietuvoje;
- pagrindiniai pervežimo organizatoriai yra asmenys, gyvenantys Lietuvoje;
- vedlių ir padėjėjų vaidmeniui buvo naudojami Lietuvos, Baltarusijos ir Rusijos gyventojai. Į panašias nusikalstamas grupuotes būdavo įtraukiama iki kelių dešimčių žmonių;
- pastaraisiais metais dauguma atvejų buvo susiję su nelegalių imigrantų perkėlimu tose pasienio dalyse, kurios yra tarp pasienio punktų. Kitais atvejais neteisėtai kirsti sieną buvo bandoma per pasienio punktus, panaudojant padirbtus dokumentus.
- perkėlimų organizatoriai bandė įtraukti Į savo veiklą taip pat ir teisėsaugos organų bei migracijos tarnybos darbuotojus.

Kovai su prekyba žmonėmis ir nelegalia migracija Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos tarnyba daugiausia naudoja tokius darbo metodus:

1. Vykdoma pasienio kontrolė ir pasienio tarnyba ir jos nuolat tobulinamos. Tai reiškia, jog didinamas darbuotojų skaičius rytų pasienyje ir patrulinės tarnybos darbuotojų skaičius, pasienyje naudojamos elektroninio stebėjimo ir signalizacijos sistemos, papildoma pasienio punktų kompiuterių ir informacinių sistemų duomenų bazė, nuolat ir sistemingai organizuojami apmokymai ir darbuotojų perkvalifikavimas.

2. Neteisėtai kertantys sieną asmenys sulaikomi, išaiškinama jų asmenybė, nuodugniai tiriamos sienos kirtimo priežastys, duomenys fiksuojami ir sulaikytieji nuo sienos gražinami atgal.

3. Išaiškinami asmenys, esantys šalyje nelegaliai, jie sulaikomi kartu su policija, aiškinamos jų gyvenimo Lietuvoje ir jų atvykimo Į Lietuvą priežastys, sulaikytieji išsiunčiami iš šalies, bendradarbiaujant su kitais teisėsaugos organais.

4. Tiek Lietuvoje, tiek ir užsienio šalyse išaiškinami asmenys, užsiimantys prekyba žmonėmis, tarptautinės nusikalstamos grupuotės, pavieniai asmenys, bei asmenys, bendradarbiaujantys nelegaliai kertant sieną. Prekybos žmonėmis atvejais keliamos baudžiamosios bylos ir atliekamas tyrimas.

5. Renkama informacija, liečianti nelegalią imigraciją, kompetentingos Lietuvos Respublikos ir užsienio šalių tarnybos analizuoja ir keičiasi duomenimis. Operatyviai gauta informacija išsiunčiama Į pasienĮ ir partneriams, su kuriais kartu dirbama.

Kalbant apie nelegalios migracijos, susijusios su prekyba žmonėmis, mastą beveik pusė moterų, atvežamų dirbti prostitutėmis, Į Vakarų Europos šalis atvyksta nelegaliai. Pavyzdžiui, remiantis 2000 metais Vokietijoje sulaikytų už vertimąsi prostitucija moterų duomenimis, iš 720 net 331 moteris Į Vokietiją buvo atvykusi nelegaliai. Jų tarpe buvo 78 Lietuvos Respublikos, 63 Rusijos Federacijos, 42 Ukrainos Respublikos, 35 Baltarusijos Respublikos pilietės. Dauguma šių moterų buvo atvykę su suklastotais Europos Sąjungos valstybių narių piliečių pasais.

Šiuo metu situacija yra pasikeitus, Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, Lietuvos pilietės gali laisvai atvykti Į bet kurią Europos Sąjungos valstybę narę. Tačiau Rusijos, Ukrainos, Baltarusijos ir kitų ne Europos Sąjungos valstybių narių šalių pilietėms atvykimas Į Europos Sąjungos valstybes vis dar kelia daug sunkumų, todėl šiuo metu juodojoje rinkojelabai paklausūs Lietuvos ir kitų naujųjų Europos Sąjungos valstybių narių piliečių pasai, kurių pagal vykdoma prekyba žmonėmis.

2.3. Prekyba žmonėmis, prostitucija ir sąvadavimas (ryšiai, formos, mastas ir kt.)

Kaip jau minėjome, pelningas ir organizuotų grupuočių „mėgstamas“ nusikalstamas verslas – prostitucija ir prekyba žmonėmis. Europos saugumo ir Bendradarbiavimo tarybos duomenimis, nuo 1997 iki 2000 m. iš buvusios TSRS teritorijos, Vidurio ir Rytų Europos teritorijų Į Vakarų Europos ir Šiaurės Amerikos šalis prostitucijos tikslais buvo išgabenta 750 000 moterų ir mergaičių. Prekyba žmonėmis neaplenkė ir Lietuvos, kurioje moterys parduodamos verstis prostitucija tiek Lietuvoje, tiek ir Į užsienio valstybes. Lietuva tapo ne tik moterų eksporto, bet ir tranzito tarp Rytų ir Vidurio Europos valstybių šalimi.

Spėjama, kad kasmet apie 1000 moterų prostitucijos tikslais išvežama iš Lietuvos Į užsienĮ, tačiau šie procesai pasižymi dideliu latentiškumu ir visiškai neatsispindi oficialiojoje statistikoje. Pavyzdžiui, 2002 m. Į oficialią statistiką pateko tik 8 užregistruoti prekybos žmonėmis atvejai, o nuo prekybos žmonėmis normos Įsigaliojimo (1998 m. liepos 2 d.) už šĮ nusikaltimą buvo nuteisti tik 3 asmenys. Prostitucijos nusikalstamo verslo schema gana aiški. Moterys iš Lietuvos per Lenkiją gabenamos Į Vokietiją. Ten jos seksualiai išnaudojamos. Kitu atveju, moterys iš NVS šalių atvežamos Į Lietuvą. Priedanga dažniausiai būna moterų vežimas dirbti Į užsienĮ. Kita šio verslo pusė – prostitucija šalyje. Sąlyginai prostituciją būtų galima suskirstyti Į kelis lygius. Pirmasis lygis – prostitucija, paplitusi tarp narkomanų, valkataujančių asmenų. Šio lygio veiklos organizuotos nusikalstamos grupuotės nekontroliuoja. Antrajam lygiui būtų galima priskirti laisvai veikiančias prostitutes, kurios dirba baruose, restoranuose ir be sąvadautojų. Šio lygio organizuoti nusikaltėliai taip pat neliečia. Trečiasis lygis – prostitutės, dirbančios su sąvadautojais. Būtent šią prostitucijos dalĮ „globoja“ organizuotos nusikalstamos grupuotės.[21]

Prekeiviai moterimis, norėdami išgauti moters sutikimą užsiimti prostitucija, dažnai ją tiesiog paperka – duoda pinigų, perka drabužius, o vėliau jau neleidžia jai pasitraukti, kol ji „neatidirbs skolos“. Morališkai Įsipareigojusi moteris labiau linkusi paklusti jai primetamai valiai, užtat išoriškai tokie santykiai tarp išnaudotojo ir išnaudojamos moters gali atrodyti kaip savanoriški, nors jų turinys yra prievartinis.[22]

Dažniausiai prekybos žmonėmis sandoriai susiję su asmens Įtraukimu Į prostituciją, o tai atitinka BK 308 straipsnĮ, taip pat su sąvadavimu ar kitokiu pelnymusi iš kito asmens prostitucijos (BK 307 str.). Tais atvejais, kai prekiautojai moterimis parduoda savo aukas Į užsienĮ arba Įgyja jas iš užsienio, tokia veika, be prekybos žmonėmis normos, dar atitinka ir asmens gabenimo jo paties sutikimu užsiimti prostitucija (BK 307 str. 2 d.) požymius. Reikia pasakyti, kad tokios veikos kaip sąvadavimas, pajamų turėjimas iš kito asmens prostitucijos, asmens gabenimas užsiimti prostitucija, Įtraukimas Į prostituciją beveik neĮmanomos neĮgijus žmogaus kontrolės, o tai savaime atitinka prekybą žmonėmis.

Moterys atgabentos Į svetimą šalĮ verčiamos užsiimti prostitucija Įvairiais būdais. Teisinėje literatūroje, Įvairiuose tyrimuose, spaudoje nurodoma, kad dažniausia moterys užsiimti prostitucija priverčiamos fizine arba psichine prievarta, jas pagrobiant, apgaulės pagalba, piktnaudžiaujant Įgaliojimais ar aukos pažeidžiamumu, mokant ar priimant pinigus ar kitą naudą, kad būtų gautas kito tą moterĮ kontroliuojančio asmens sutikimas siekiant išnaudoti.

---

[21] Gutauskas A. Organizuotas nusikalstamumas Lietuvoje: faktinė padėtis ir teisėsaugos institucijų praktika. Jurisprudencija, 2003, t. 49(41); 5–18.

[22] Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37); 86–97.

Tačiau išanalizavus Lietuvos teismų praktiką bylose dėl žmonių prekybos galima teigti, kad beveik visais atvejais nusikaltėliai naudojo nesmurtinius verbavimo būdus, atvirai informavomerginas apie būsimo darbo pobūdį, žinoma reklamavo šį darbą kaip labai pelningą ir saugų. Dažnai bylose verbavimu vertėsi moterys. Visos nukentėjusios teisme teigė, kad pačios sutiko vykti į užsienį versti prostitucija savo noru, todėl teisiamųjų suole atsidūrę prekeiviai žmonėmis gindavosi, jog tik padėję moterims įgyvendinti jų planus.

Merginos taip pat verbuojamos grožio konkursuose, mokyklų šokių būreliuose, aukštojo mokslo įstaigų studentams organizuojamose karjeros dienose. Akivaizdų verbavimą liudija skelbimai, kai siūlomas gerai apmokamas darbas, pažadas apgyvendinti, tačiau nereikalaujama kvalifikacijos.

Tarptautiniai prostitucijos verslo tinklai internete dangstosi modelių agentūrų, ieškančių gražių vaikinų ir merginų, reklamomis. Tokius tarptautinius tinklus jų organizatoriai valdo mobiliaisiais telefonais perduodamais nurodymais. Nustatyta, kad tarptautiniai tinklai prostitucijos paslaugas teikiantį personalą atnaujina kas trejetą metų.

Kai kuriose bylose teisiamieji netgi nurodė, kad merginos buvo supažindintos ir su jų kontrolės ir elgesio metodais, baudų sistemą už blogą klientų aptarnavimą ir t.t.[23]

Taigi kaip matome, daugeliu atvejų nukentėjusiosios sutiko pačios važiuoti į užsienį verstis prostitucija, todėl tai apsunkino asmenų veikų kvalifikavimą pagal LR BK kaip prekyba žmonėmis, nes pagal LR BK asmens gabenimas jo sutikimu verstis prostitucija nelaikomas prekyba žmonėmis, o pelnymasis iš kito asmens prostitucijos rūšis. Tačiau Lietuvos teismai, pasiremdami 2000 m. lapkričio 15 d. priimtu JTO konvenciją prieš tarptautinį nusikalstamumą papildančiu protokolu „Dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja“, nuostatomis, pagal kurias asmens užverbavimas prostitucijai, kai šis sutinka būti išnaudojamas dėl sunkios materialinės padėties ar papirkimo, taip pat yra prekyba žmonėmis, minėtus atvejus traktavo kaip prekybą žmonėmis. Tokie atvejai įvardijami kaip piktnaudžiavimas aukos pažeidžiamumu, todėl tokiomis sąlygomis išgautas aukos sutikimas praranda juridinę reikšmę.

Reikia pažymėti, kad prekiautojai žmonėmis, sąvadautojai norėdami moteris padaryti priklausomomis nuo jų, siekiant palaužti jų pasipriešinimą ir nenorą verstis prostitucija, prievartos būdu pripratina jas vartoti narkotines medžiagas, dėl kurių vėliau jos vykdo visus nusikaltėlių paliepimus. Pažymėtina, kad netgi pačios moterys neatlaikę psichologinės įtampos, nuolatinės prievartos, patyčių, smurto pačios pradeda vartoti narkotines medžiagas.

[23] Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje. Teisė, 2005, Nr. 54.

Be to, dažnai prostitutėmis dirbančias moteris sąvadautojai kartais verčia pardavinėtis narkotines medžiagas jų klientams.

Be prievartos panaudojimo faktų, paminėtina ir tai, kad auka Įtraukta Į išnaudojimą apgaunant dėl nelegalaus darbo pobūdžio ir sąlygų, atlyginimo dydžio, apribojama jos judėjimo laisvė, pasisavinami jos tapatybės dokumentai, kontroliuojamas jos kasdienis gyvenimas, užblokuojami socialiniai kontaktai. O nelegalus aukų Įvežimas Į šalĮ ir naudojimasis šia jų nelegalia padėtimi savaime rodo tai, kad žmonių laisvė yra suvaržyta.

Lietuvoje iškeltų baudžiamųjų bylų dėl prekybos žmonėmis analizė rodo, kad dauguma iš šių Įvykių buvo susiję su moterų išvežimu ar pasikėsinimu išvežti Į užsienio valstybes seksualiai išnaudoti ar Įdarbinti prostitutėmis. Šiuo metu moterys eksportuojamos Į Vokietiją, Ispaniją, Italiją, Daniją, Norvegiją, Olandiją, Angliją, Prancūziją, Šveicariją, Belgiją, Graikiją, Čekiją, Lenkiją ir kitas valstybes. Intensyvus merginų gabenimas Į Lenkiją aiškinamas tuo, kad šalis yra tapusi savitu moterų tranzito punktu.

Moterų pardavimo rinkos užsienyje priklauso nuo prostitucijos paklausos, taip pat nuo teisinio reglamentavimo (prostitucijos legalizavimo bei jos dekriminalizavimo). Šias rinkas prekeiviams žmonėmis padeda atrasti intensyvi mūsų šalies piliečių migracija ir verslo ryšiai užsienyje.

Imigrantės iš kaimyninių valstybių - Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos - Lietuvoje sudaro daugiau nei 15 proc. visų prostitučių. Įsitraukusios Į nelegalų prostitucijos verslą, jos prievarta seksualiai išnaudojamos, kai kurios išvežamos Į Vakarų valstybes. Tuo verčiasi ne tik Lietuvos Respublikos, bet ir kitų valstybių piliečiai.

Pastaruoju metu mažėja prostitučių iš Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos importas Į Lietuvą, o ši tendencija aiškinama tuo, kad Lietuvoje ypač krito darbo seksualinių paslaugų srityje užmokesčiai, yra padidėjusi deportacijos rizika.

Šio nelegalaus verslo pagrindu egzistuoja organizuotos nusikalstamumo struktūros, puikiai ir greitai reaguojančios Į rinkos pokyčius. Tokiais veiksmais dedamas pagrindas organizuotų nusikalstamų struktūrų ekonominiam potencialui kurti.

Kaip jau minėjome, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ekspertų duomenimis, neteisėtos pajamos, gaunamos tik iš prostitucijos verslo Lietuvoje, siekia per 50 milijonų litų, o apskritai iš prekybos žmonėmis ir su ja susijusiomis nusikalstamomis veikomis – 200–300 milijonų litų.

Pažymėtina, kad prekyba žmonėmis pastaruoju metu šiek tiek pakito, esminis skirtumas tarp ankstesnės ir dabartinės prekybos moterimis sistemų yra tai, kad jos parduodamos už mažesnę sumą, tačiau jų pardavėjai kas mėnesĮ gauna aukos mėnesio uždarbio, maždaug 20

proc. dalĮ. Tai reiškia, kad tarp aukų tiekėjų ir sutenerių susiklosto glaudūs tarptautiniai finansiniai santykiai.

Lietuva nepriklauso šalims, kuriose išaiškinama daug prekybos vaikais atvejų. Tarp prekybos vaikais atvejų nebuvo nustatyta, kad nukentėję būtų mažamečiai (asmenys iki 14 metų). Visais atvejais tai buvo nepilnametės merginos nuo 14-17 metų, kurios priverčiamos užsiimti prostitucija ar Įtraukiamos Į ją.

Galima būtų optimistiškai aiškinti, kad Lietuvoje, skirtingai nei daugelyje kitų šalių, šis reiškinys dar neišsivystė. Šiuo atveju vadovaujamės prielaida, kad oficialiai išaiškintų atvejų skaičius ir struktūra maždaug atitinka realų šio reiškinio mastą ir kad šio nusikaltimo latentiškumas nėra labai didelis. Galimas ir alternatyvus paaiškinimas, kad oficialiai išaiškintų atvejų skaičius - tai tik labai maža dalis tikrojo nusikaltimų skaičiaus. Šiuo atveju tektų remtis prielaida, kad prekyba vaikais gali pasižymėti labai dideliu latentiškumu (bent ir dėl to, kad vaikai turi mažiau sugebėjimų ir galimybių kreiptis Į policiją, visuomenines organizacijas ir pan.).

Lietuvos Respublikos piliečių eksporto Į užsienĮ kryptys nuolat keičiasi. Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, prieš keletą metų didžiausias srautas buvo Į IzraelĮ, Graikiją, Jungtinius Arabų Emyratus, Turkiją, šiuo metu vykstama Į Vokietiją, Ispaniją, Daniją, Norvegiją, Olandiją, Angliją, Prancūziją ir kitas valstybes. Mat sugriežtinti kai kurių valstybių migracijos Įstatymai. Izraelyje, Turkijoje sulaikytos nelegalios prostitutės uždaromos Į kalėjimą. Be to, Į šias valstybes stengiamasi neĮleisti netekėjusių, sutuoktinio nelydimų jaunesnių nei 30 metų moterų, tad vis populiaresnė tampa fiktyvi santuoka, ieškoma Įvairių kitų dingsčių legaliai Įvažiuoti Į valstybę ir ten verstis prostitucija.[24]

2.4. Dokumentų klastojimas, kaip prekybą žmonėmis palengvinanti priemonė

Prekyba žmonėmis dažnai susijusi su dokumentų klastojimu, nes tai padeda pašalinti kliūtis padaryti šĮ nusikaltimą arba jĮ užmaskuoti.

Remiantis praktika dokumentų klastojimas susijęs su prekyba žmonėmis padaromas siekiant šių tikslų:

- klastojami asmens tapatybės dokumentai, Įvairūs Įgaliojimai, siekiant nelegaliai pervežti asmenis per atskirų valstybių sienas;

[24] Prekybos žmonėmis prevencija (taip pat ir prostitucijos klausimas). http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0073012.doc prisijungimo laikas 2006-08-24.

- klastojami darbo dokumentai siekiant nuslėpti nelegalų asmenų buvimą šalyje;
- klastojami asmens dokumentai, siekiant nuslėpti nelegaliai dirbančių arba prostitucija užsiimančių asmenų amžių, šalyse kur prostitucija yra legali;
- klastojami donorystės organų, gautų iš prekybos žmonėmis, kilmės dokumentai;
- ir kitais tikslais.

Prekiautojai žmonėmis suklastotus dokumentus gali gauti iš Įvairių šaltinių: patys klastoti, pirkti iš kitų asmenų, korupcijos pagalba ir pan. Praktikoje dažniausia pasitaiko, kad dokumentus organizuotų grupuočių nariai gauna savo pažinčių pagalba ir gaudami iš kitų nusikalstamų grupuočių, kurios specializuojasi dokumentų klastojimu.

Kaip praktika rodo, klastotės dažniausia būna labai kokybiškos ir be išsamaus tyrimo suklastojimo faktą labai sunku nustatyti. Be to, dažnai patys dokumentai neklastojami, o klastojama tik tam tikra jų dalis, pavyzdžiui, pakeičiama nuotrauka, ištaisoma asmens gimimo data ir pan. Dažnai dokumentų tušti blankai gaunami korupcijos pagalba iš valstybės tarnautojų ar kitų Įgaliotų asmenų.

Dokumentai klastojami ir tais atvejais, kai pagautos moterys, besiverčiančios prostitucija šalyse kur prostitucija yra uždrausta, už teisės pažeidimus, deportuojamos Į savo pilietybės šalĮ ir su savo legaliais dokumentais negali nuvykti Į buvusią „darbo vietą“.

Pažymėtina, kad moterys gali vykti ir su savo asmens tapatybės dokumentais suklastojant užsienio valstybių vizas.

2.5. Prekybos žmonėmis ir neteisėto laisvės atėmimo sąsajos

Kaip jau minėjome, prekybos žmonėmis normos kriminalizuoja nelegalius sandorius su žmonėmis: asmens pardavimą, perleidimą, pirkimą, Įgijimą.

Žmogaus pardavimas, pirkimas, Įgijimas, perleidimas kaip baudžiamos veikos visada suponuoja neteisėtą sandorĮ, susijusĮ su aukos laisvę varžančia kontrole ir išnaudojimu. Pirma, žmogaus Įgijimas arba perleidimas tampa Įmanomas, kai auka yra priklausoma nuo kaltininko, kuris neteisėtai disponuoja jos laisve. Antra, neteisėtas disponavimas kitu asmeniu, taip pat sandorio, kurio objektu yra žmogus, sudarymas siekiant naudos savaime reiškia žmogaus išnaudojimą. Kalbant apie sandorĮ su žmogumi formaliai, pabrėžtina, kad auka sandorio metu

patenka Į kito asmens laisvę varžančią kontrolę arba perduodama iš vieno asmens kontrolės Į kito asmens kontrolę. Taigi, žmogaus Įgijimo – perleidimo procesas gali būti dvejopas:

1) Kaltininkas Įgyja (perka ar kitaip) arba perleidžia (parduoda ar kitaip) iki šiol laisvą žmogų. Šiuo atveju auka visiškai ar iš dalies praranda laisvę tik sandorio metu. Žmogus paprasčiausiai gali būti pagrobtas, taip pat papirktas, apgautas, Įtikintas ar kitaip užverbuotas. Pvz., mergina gali būti užverbuota dirbti prostitute.

2) Kaltininkas Įgyja (perka ar kitaip) arba perleidžia (parduoda ar kitaip) jau visiškai ar sąlyginai nelaisvą žmogų, kai sandorio metu auka tik keičia savo "savininką". Pvz., suteneris parduoda prostitutę kitam suteneriui.[25]

Pažymėtina, kad žmogaus perleidimas yra nelegalus, pavyzdžiui, vaiko perdavimas gali būti ir legalus, vaiką perduodant globoti, Įvaikinti laikantis Įstatymuose nustatytos tvarkos.[26]

Būtina atkreipti dėmesĮ, kad laisvės kontrolė, Į kurią patenka auka Įgijimo-perleidimo metu, turi būti pastovaus, tęstinio pobūdžio. Tik tokia kontrolė leidžia išnaudoti žmogų. Sandoris vienkartiniam išnaudojimui neatitinka prekybos žmonėmis prasmės.

Kaip jau buvo minėta, nusikalstami sandoriai su žmonėmis yra susiję su neteisėta kito asmens laisvės kontrole, kuri ir leidžia kaltininkui disponuoti kitu žmogumi. Prekybos žmonėmis normos turinys tarptautinėje teisėje, taip pat ir Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse leidžia padaryti išvadą, kad aukos laisvės kontrolė gali būti tiek tiesioginė, tiek ir netiesioginė. Tiesioginė kito asmens laisvės kontrolė gali pasireikšti kaip kito asmens laikymas nelaisvėje arba kaip jo kontroliavimas naudojant psichine prievarta, apgaulę, manipuliuojant vaiku, psichiškai nesveiku asmeniu. Tai prekybos žmonėmis inkriminavimo prasme yra palyginti lengvi atvejai, nes tokĮ asmenĮ iš tiesų Įmanoma parduoti ar perleisti kaip prekę. Tačiau prekyboje žmonėmis daug dažniau pasitaiko netiesioginės asmens kontrolės atvejų, kai, pvz., suteneris kontroliuoja prostitutę, darbdavys – nelegalų darbuotoją, nelegalių migrantų gabentojas – gabenamuosius, ir pan. Laisvės pažeidimo mechanizmas šiuo atveju nėra akivaizdus. Tai yra savotiška laisvę varžančios kontrolės forma, kuomet ji grindžiama ne prievarta, bet tam tikru kaltininko ir aukos susitarimu, kai auka sutinka būti kontroliuojama. Ši netiesioginė laisvės kontrolė, leidžianti išnaudoti žmogų, paprastai būdinga nelegalioms veiklos sritims.[27]

Laisvę varžanti kontrolė gali būti būdinga ir kitoms nelegalioms sritims, pvz., žmonių gabenimui Į užsienĮ nelegaliam darbui, nelegalių migrantų, o kartais ir vietinių gyventojų nelegaliam Įdarbinimui, pagaliau organizuotos nusikalstamos grupės kartais pavergia

[25] Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei. Teisėjų mokymo centro medžiaga, Vilnius, 2004.
[26] Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1knyga. Vilnius, 2000. P. – 216.
[27] Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37); 86–97.

prasiskolinusĮ asmenĮ, paverčia jĮ faktiniu vergu. Ateityje Lietuvoje gali atsirasti ir kitų žmonių išnaudojimo sričių, kai nukentėjusieji "savanoriškai" atiduoda savo laisvę Į išnaudotojų rankas, pvz., pornografijos gaminimas, nelegalus sportas ir pan.[28]

Taigi tais atvejais, kai prekybos žmonėmis auka pagrobta, tai sudaro neteisėto laisvės atėmimo (BK 146 str.) požymius, o kai auka verčiama elgtis prieš savo valią panaudojant prieš ją psichinę prievartą, o tai atitinka žmogaus veiksmų laisvės varžymo požymius (BK 148). Šiuo atveju šios nusikalstamos veikos ir prekyba žmonėmis kvalifikuojamos atskirai ir sudaro idealią nusikaltimų sutaptĮ.

2.6. Prekyba žmonėmis ir kiti nusikaltimai

Be minėtų nusikaltimų prekyba žmonėmis gali būti susijusi ir su kitomis, aukščiau neaptartomis, nusikalstamomis veikos. Pavyzdžiui, prekyba žmonėmis gali būti susijusi su asmens sveikatos sutrikdymu ar net gyvybės atėmimu. Tokie nusikaltimai dažnai padaromi moterims atsisakius dirbti prostitutėmis, siekiant pamokyti pabėgusias ar pasiprašiusias pagalbos moteris dirbusias prostitutėmis. Tokiais atvejais dažnai padaromos ir tokios nusikalstamos veikos, kaip iššaginimas (BK 149 straipsnis), seksualinis prievartavimas (150 straipsnis). Be to, tais atvejais kai moterys išvežtos užsiimti prostitucija pastoja ir susilaukia kūdikių, pasitaiko atvejų, kad sąvadautojai juos nužudo, o tai atitinka nužudymo sudėtĮ.

Kaip jau minėjome, prekyba žmonėmis gali pasireikšti ir vaikų prekyba. Remiantis tarptautine praktika teigtina, kad labiausiai paplitusių prekybos vaikais formų yra:

- ✓ Vaikų ekonominis išnaudojimas, apimantis vaikų vergišką ir priverstinĮ darbą;
- ✓ Vaikų i šnaudojimas neteisėtoje veikloje, apimantis elgetavimą, prekybą narkotikais, kišenvagystes;
- ✓ Vaikų seksualinis išnaudojimas, apimantis priverstinę prostituciją ir vaikų išnaudojimą pornografijai;
- ✓ Vaikų pardavimas Įvaikinimui;
- ✓ Vaikų organų pardavimas[29].

Visais aukščiau išvardintais atvejais prekyba vaikais susijusi su atskiromis nusikalstamomis veikomis. Pavyzdžiui, pagrobus vaiką veika atitinka prekybos žmonėmis ir vaiko pagrobimo (BK 156 straipsnis) sudėtis. Tais atvejais kai vaikas išnaudojimas neteisėtoje

[28] Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei. Teisėjų mokymo centro medžiaga, Vilnius, 2004.
[29] Sakalienė A. Prekybos vaikais fenomenas Lietuvoje. www.missing.lt/lt/konf_pranesimas9.htm-21k prisijungimo laikas 2006-08-26.

veikloje, apimantis prekybą narkotikais, kišenvagystes be prekybos žmonėmis padaromas dar vienas nusikaltimas – vaiko Įtraukimas Į nusikalstamą veiklą (BK 159 straipsnis).

Vaikų seksualinis išnaudojimas, apimantis priverstinę prostituciją ir vaikų išnaudojimą pornografijai atitinka ir iššaginimo, seksualinio prievartavimo bei vaiko išnaudojimo pornografijai (BK 162 straipsnis) nusikalstamų veikų sudėtis.

Siekiant, kad vaikai išnaudojami pornografijai atsipalaiduotų, jiems gali būti priverstinai duodamos vartoti svaiginančios ar narkotinės medžiagos, tai sudaro prekybos žmonėmis ir vaiko Įtraukimo vartoti vaistus ar kitas apkvaišinančias priemones (BK 160 straipsnis) idealiąją nusikaltimų sutaptĮ.

Tais atvejais kai parduodamas vaikas organų transplantacijai, prekyba žmonėmis gali būti susijusi su asmens sveikatos sutrikdymu ar net gyvybės atėmimu.

Apibendrinant galima teigti, kad prekyba žmonėmis artimai susijusi su kitomis nusikalstamomis veikomis, tokiomis kaip korupcija, prostitucija, sąvadavimas, neteisėtas laisvės atėmimas, dokumentų klastojimas, asmens sveikatos sutrikdymas, gyvybės atėmimas, iššaginimas, seksualinis prievartavimas, vaiko išnaudojimas pornografijai, vaiko pagrobimas, vaiko Įtraukimas Į nusikalstamą veiklą ir kitais **(žr. 1 priedą).**

III. PREKYBOS ŽMONĖMIS KRIMINOLOGINĖ ANALIZĖ

Prekyba žmonėmis, viena iš organizuoto nusikalstamumo sričių, - transnacionalinis nusikalstamumas: organizuotos grupuotės veikia per tarptautinĮ ir legalių bei nelegalių firmų tinklą, organizuojantĮ vizas ir kelionės dokumentus, verbuojantĮ aukas, organizuojantĮ jų gabenimą ir apgyvendinimą, ĮdarbinimĄ ir kt.

Prekyba žmonėmis yra latentinis, arba paslėptas, nusikaltimas, nes ne kiekvienas nukentėjęs asmuo kreipiasi Į teisėsaugos Įstaigas, todėl nėra tikslios informacijos apie prekybos žmonėmis mastą. Lietuvoje nėra tikslių duomenų, teisinės praktikos apie tokias prekybos žmonėmis pasireiškimo formas kaip žmogaus pardavimą už skolas, priverstinę santuoką, priverstinĮ abortą, neteisėtą žmogaus organų transplantaciją ar pardavimą, priverstinę vyrų prostituciją. Nors teismų praktika prekybos žmonėmis bylose gana menka, tačiau jos analizė leis apibrėžti pagrindinius prekybos žmonėmis Lietuvoje kriminologinius ypatumus.

Išanalizavus Lietuvos teismų 2002 – 2006 metais išnagrinėtas baudžiamąsias bylas dėl prekybos žmonėmis, galima teigti, kad dauguma Lietuvoje dėl prekybos žmonėmis iškeltų baudžiamųjų bylų susijusios su moterų išvežimu ar pasikėsinimu išvežti Į užsienĮ, turint tikslą seksualiai išnaudoti ar Įdarbinti prostitutėmis. Dabar šiuo atžvilgiu populiariausia Jungtinė Karalystė, bet moterys eksportuojamos ir Į Vokietiją, Ispaniją, Italiją, Daniją, Norvegiją, Olandiją, Prancūziją, Šveicariją, Belgiją, Graikiją, Čekiją, Lenkiją ir kitur. Intensyvų merginų gabenimą Į Lenkiją galėtume paaiškinti tuo, kad ši šalis tapusi savotišku moterų tranzito punktu.[30]

Kaip jau minėjome šio darbo antrajame skyriuje, dauguma moterų iš Lietuvos išvyko dirbti prostitutėmis žinodamos kokĮ darbą dirbs ir su tuo pačios sutiko.

Pavyzdžiui, Panevėžio m. apylinkės teismo byloje prekyba žmonėmis ir kitais nusikaltimais buvo kaltinama penkių žmonių grupė. Byloje Įrodyta, kad teisiamieji, pasiskirstę vaidmenis, 2001 m. Balandžio mėn. užverbavo prostitucijai užsienyje (Vokietijoje ir Didžiojoje Britanijoje) tris merginas Biržų ir Pasvalio rajonų kaimuose, nuvežė jas Į PanevėžĮ ir ten laikė bute, vežiojo ir Į kitus miestus, rodė galimiems pirkėjams. Merginos buvo maitinamos, joms buvo perkami drabužiai, jos buvo nuvežtos Į kirpyklą, Į pirtĮ. Merginoms buvo atvirai aiškinamos būsimo darbo detalės – jos dirbs prostitutėmis bare, kiek gaus pinigų, kiek reikės atiduoti baro savininkui, kiek turės mokėti už kambario nuomą ir kt. Be to, kai kurie teisiamieji

[30] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamosios bylos Nr. 2k-332/2006, Nr. 2A-11/2006, Nr. 2k-105/2005, Nr. 2k-578/2004, Nr. 2k-538/2003, Nr. 2k-303/2004, Panevėžio m. apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-56-17-2003 ir kt.

rengė merginas būsimam darbui – lytiškai su jomis santykiavo.[31] Nusikaltimas buvo atskleistas sulaikius gabenamas merginas Klaipėdos jūrų uosto užkardos sargyboje. Panevėžio m. apylinkės teismas dėl kaltinimo prekyba žmonėmis teisiamuosius išteisino ir veiką perkvalifikavo Į pelnymąsi iš kito asmens prostitucijos (BK 307 str. 2 d.) pagal veikos požymius „gabeno asmenĮ šio sutikimu prostitucijai Į Lietuvos Respubliką ar iš Lietuvos Respublikos“. Keturiems nuteistiesiems buvo paskirtos laisvės atėmimo bausmės atidedant jų vykdymą, vienas nuteistas realia trejų metų laisvės atėmimo bausme.[32]

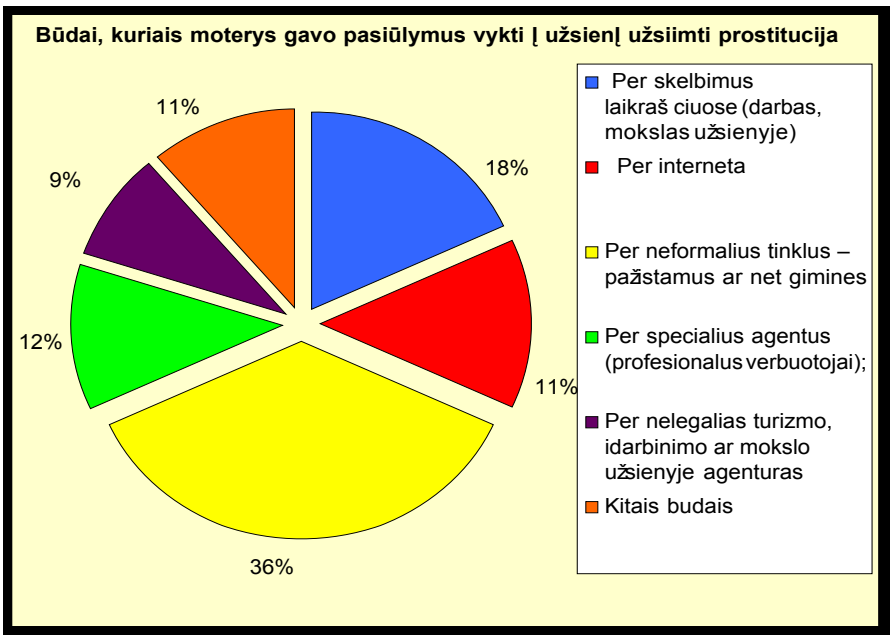
Tik nedidelė dalis – apie 23 proc. moterų Į užsienĮ buvo išvežtos apgaule nurodant, kad dirbs gerai apmokamą auklės, slaugytojos ar kitokĮ su prostitucija nesusijusĮ gerai apmokamą darbą.

Moterys buvo verbuojamos Įvairiais būdais pradedant pažadais ir baigiant apgaule. Tai buvo daroma:

1. Per skelbimus laikraščiuose (darbas, mokslas užsienyje);
2. Per internetą (skelbimai, pokalbių svetainės);
3. Per neformalius tinklus – pažĮstamus ar net gimines;
4. Per specialius agentus (profesionalūs verbuotojai);
5. Per nelegalias turizmo, Įdarbinimo ar mokslo užsienyje agentūras;
6. Per pažinčių tarnybas, fiktyvias santuokas;
7. SMS žinutes **(žr. 1 pav.).**

1 pav.

Būdai, kuriais moterys gavo pasiūlymus vykti Į užsienĮ užsiimti prostitucija

[31] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamosios bylos Nr. 2k-332/2006, Nr. 2A-11/2006, Nr. 2k-105/2005, Nr. 2k-578/2004, Nr. 2k-538/2003, Nr. 2k-303/2004, Panevėžio m. apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-56-17-2003 ir kt.

[32] Panevėžio m. apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-56-17-2003.

Išanalizavus baudžiamąsias bylas matyti, kad dauguma moterų išvyko Į užsienĮ pasiūlius pažĮstamiems asmenims (draugams, asmenims su kuriais kartu mokėsi, draugų pažĮstamiems ir t.t.) ar net giminėms, taip pat nemažai susigundė skelbimais laikraščiuose apie gerai apmokamą darbą užsienyje. Kiti verbavimo būdai Lietuvoje mažiau populiarūs.

Analizuojant prekybos žmonėmis ypatumus, atsižvelgiant Į tai, kad dauguma moterų pačios sutiko važiuoti Į užsienĮ dirbti prostitutėmis, labai svarbūs aukų ypatumai. Remiantis atlikta baudžiamųjų bylų analize ir B.Palavinskienės atliktu Vilniaus miesto prostitučių kriminologinio tyrimo rezultatais galima teigti, kad dauguma prostitucija užsiimančių moterų yra iš socialiai remtinų šeimų, neturi pastovaus pragyvenimo šaltinio, dažniausia turinčios pradinĮ ar vidurinĮ išsilavinimą. Tokioms moterims šiuo metu Lietuvoje neturint reikiamo išsilavinimo labai sunku konkuruoti darbo rinkoje ir tai jas pastūmėja verstis prostitucija.

Kita svarbi priežastis, kodėl moterys sutinka dirbti prostitutėmis – vaikystėje patirta seksualinė prievarta. Įvairūs šaltiniai nurodo, kad apie 40 proc. ar daugiau merginų yra patyrusios seksualinę prievartą. Vaikystėje ir jaunystėje patirtos seksualinio išnaudojimo traumos turi labai didelės Įtakos apsisprendimui dirbti prostitutėmis. Asocialiose šeimose augdamos merginos dažnai patiria seksualinę prievartą iš tėvų, patėvių, motinos sugyventinių ar sugėrovų. Kaip nurodo ekspertai, jeigu mergina nuo 9 iki 13 metų buvo iššaginta, ir jai nebuvo suteikta kvalifikuota psichologų, socialinių darbuotojų pagalba, ši trauma lieka visam gyvenimui, todėl tikėtina, kad ji ateityje taps prostitute.[33]

Be to, net apie 40 proc. moterų sutinka užsiimti prostitucija dėl to, kad vartoja narkotikus ir neturi pinigų jiems nusipirkti. Tokios merginos lengviausia tampa prekybos žmonėms aukomis, nes jomis galima lengvai manipuliuoti, be to nėra jokios rizikos, kad parduotos kreipsis pagalbos ar pabėgs.

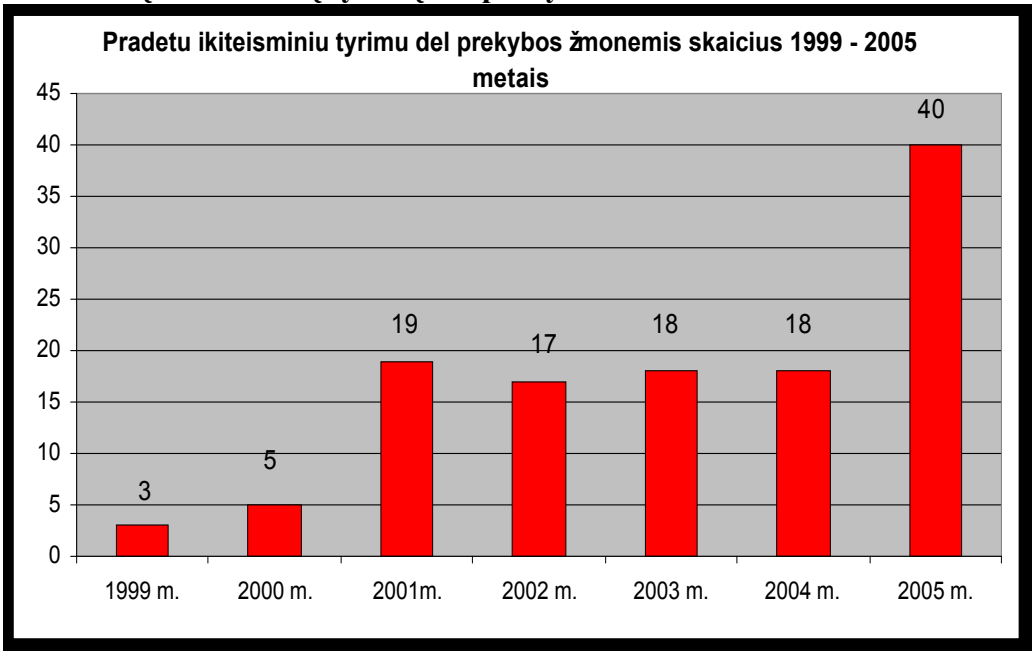
Taigi, ekonominė ir socialinė nelygybė skatina asmenis užsiimti nusikalstama veikla ir prostitucija. Jeigu būtų asmenims suteiktos galimybės sąžiningai užsidirbti pinigus, prostitucijos galbūt visai nebūtų.

Kalbant apie prekybos žmonėmis tyrimą reikia paminėti, kad prekybos žmonėmis tinklas yra labai išvystytas ir labai užslaptintas. Dažniausiai pavyksta atskleisti tik smulkias nusikaltimo detales, o visas mechanizmas lieka šešėlyje. Aukos taip pat susiduria tik su smulkiais tarpininkais – verbuotojais ir vairuotojais, o didieji nusikaltimo organizatoriai lieka nepastebėti.

Išanalizavus teisėsaugos pateiktus statistinius duomenis, galime teigti, kad kasmet iškeliama vis daugiau baudžiamųjų bylų **(žr. 2 pav.).**

[33] Palavinskienė B. Gatvių prostitucijos Vilniaus mieste kriminologinė analizė. Jurisprudencija, 2004, t. 61 (53); 35 – 48.

2 pav.
Pradėtų ikiteisminių tyrimų dėl prekybos žmonėmis skaičius 1999 - 2005 metais.

Kaip matome, ikiteisminių tyrimų 2005 metais žymiai padaugėjo, lyginant su 2003 – 2004 metais - daugiau kaip dvigubai. Toks pradėtų ikiteisminių tyrimų skaičiaus padidėjimas paaiškinamas efektyvesne teisėsaugos institucijų veikla prekybos žmonėmis srityje. Lietuvos teisėsaugos institucijos kovodamos su prekyba žmonėmis pradėjo labiau bendradarbiauti su užsienio valstybių teisėsaugos institucijomis. 2005 metais Lietuvos pareigūnai dalyvavo net 185 tarptautinėse operacijose susijusiose su prekyba žmonėmis.

Tačiau kelia nerimą tai, kad iki šiol ikiteisminių tyrimų metu įtarimai pareiškiami pakankamai nedidelei asmenų grupei: **1999 m. – 5, 2000 m. – 7, 2001 m. – 26, 2002 m. – 27, 2003 m. – 25, 2004 m. – 31, 2005 m. – 47 asmenims.** Visi šie skaičiai, mūsų nuomone, parodo, kad nusikaltimų organizatoriai, tarpininkai lieka nenuteisti, o atsakomybėn patraukiami tik žemiausios kastos nusikaltėliai, dažniausia verbuotojai. Šie duomenys parodo, kad kovojant su prekyba žmonėmis, tiriant šiuos nusikaltimus, operatyvinėmis ir procesinėmis priemonėmis būtina nustatyti visą tinklą prekiautojų iki organizatorių ir pirkėjų, nes atskirus asmenis greitai pakeičia kiti.

Remiantis atlikta baudžiamųjų bylų analize, pagrindinis kriminalinės policijos pareigūnų naudojamas būdas prekybai žmonėmis užkardyti, o prekeivius sulaikyti nusikaltimo vietoje su įkalčiais - nusikalstamos veikos imitacijos modelis (Operatyvinės veiklos Įstatymo Įteisintas operatyvinės veiklos veiksmas). Kitais atvejais prekybos žmonėmis ikiteisminis tyrimas pradedamas gavus aukos ar jos artimųjų pareiškimą ar skundą, tačiau tokių atvejų, remiantis praktika, yra kur kas mažiau. Gavus aukos ar artimųjų skundą dėl prekybos žmonėmis atliekami

procesinio tyrimo veiksmai, naudojamos Operatyvinės veiklos Įstatyme išvardintos operatyvinės priemonės.[34]

Be to, pasitaiko, kad prekeiviai žmonėmis ir jų aukos sulaikomi pasienyje, kai pateikia suklastotus dokumentus, taip pat nustačius nelegalaus asmenų gabenimo per valstybės sieną ar nelegalaus sienos kirtimo, taip pat dingusių be žinios asmenų suradimo atvejus (kai prekybos žmonėmis aukos randamos viešnamiuose).

Pastaruoju metu šalyje neužregistruota nė vieno atvejo, pagrindžiančio prekybą žmonėmis žmogaus organų transplantavimo (LR BK 129 str. 2 d. 12 p., 135 str. 2 d. 12 p., 138 str. 2 d. 12 p.) ir vaikų pirkimo (LR BK 157 str.) srityse. Vaikų išnaudojimo pornografijai (LR BK 162 str.) atvejis pirmą ir vienintelį kartą Lietuvoje buvo užfiksuotas 2004 metais.

[34] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamosios bylos Nr. 2k-332/2006, Nr. 2A-11/2006, Nr. 2k-105/2005, Nr. 2k-578/2004, Nr. 2k-538/2003, Nr. 2k-303/2004, Panevėžio m. apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-56-17-2003 ir kt.

IV. PREKYBOS ŽMONĖMIS PREVENCIJA

Nors prekyba žmonėmis užtraukia ne tik baudžiamąją, bet ir civilinę atsakomybę, kadangi prekyba žmonėmis tampriai susijusi ir su neturtine žala: skausmu bei pažeminimu ir dvasiniais išgyvenimais. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.250 straipsnyje nurodoma: *"*Neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinama pinigais". Tačiau, mūsų nuomone, ne bausmės griežtumas, bet jos neišvengiamumas ir prevencija yra lemiami veiksniai stabdant prekybą žmonėmis.

Kalbant apie prekybos žmonėmis prevenciją, pirmiausia reikia paminėti, kad egzistuoja du požiūriai į prekybos žmonėmis prevenciją – tai **trumpalaikis ir ilgalaikis požiūriai.**

Pirmasis akcentuoja tiesioginį, betarpišką poveikį reiškiniui, siekiant apčiuopiamų prevencijos rezultatų iš karto, per kuo trumpesnį laiką. Šiuo požiūriu besivadovaujančios prevencijos pavyzdžiais galima laikyti tokias priemones kaip valstybės sienų kontrolės griežtinimas, užsienyje įdarbinančių agentūrų veiklos reglamentavimas ir priežiūra, migracijos ir konsulinių įstaigų aktyvesnis darbas, informacinės kampanijos apie nelegalaus darbo užsienyje pavojus ir rizikos grupių informavimas.

Antrasis požiūris – ilgalaikis, kai prevencinės veiklos rezultatai projektuojami daugiau į ateitį. Ilgalaikis požiūris vadovaujasi principu, jog baziniame lygmenyje prekybą žmonėmis sąlygoja skurdas, bedarbystė, nelygios lyčių galimybės, diskriminuojanti socialinė-kultūrinė moters padėtis visuomenėje. Ilgalaikių prevencinių priemonių tikslas – šalinti šias gilumines reiškinio priežastis. Ilgalaikės prevencijos priemonės nukreiptos mažinti moterų skurdą, bedarbystę, keisti diskriminacinį požiūrį į moterį ir jos vaidmenį visuomenėje bei garantuoti lygias vyrų ir moterų galimybes visose gyvenimo sferose. Taigi pagrindinis ilgalaikės strategijos taikinys – socialinės-ekonominės moterų teisės, jų realizavimas. Deja, progresas šioje srityje labai sunkiai pasiekiamas ir išmatuojamas. Šis požiūris reikalauja ypač daug laiko, nuoseklumo bei resursų.[35]

Turint omenyje, jog prekybą žmonėmis sąlygoja įvairių veiksnių rinkinys, negalima nuvertinti nei trumpalaikių, nei ilgalaikių prevencijos priemonių. Trumpalaikio požiūrio stiprioji pusė – apčiuopiami rezultatai bei galimybė staigiai reaguoti į susiklosčiusią padėtį, problemos paaštrėjimą. Ilgalaikės strategijos stiprybė – sugebėjimas veikti gilumines reiškinio priežastis.

[35] Augutienė R. Vykdomos prevencinės kampanijos prieš prekybą žmonėmis ir jų efektyvumas. Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro veikla ir patirtis. Tarptautinio seminaro „Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai", vykusio 2004 m. balandžio 26 d. Vilniuje, medžiaga.

Abu požiūriai – tiek trumpalaikis, tiek ilgalaikis gali būti naudingi ir efektyvūs, ypač juos derinant, priklausomai nuo prevencijai keliamų tikslų.

Kalbant apie prekybos žmonėmis prevenciją Lietuvoje, pažymėtina, kad kasmet mūsų valstybė skiria vis daugiau dėmesio žmonių prekybos ir prostitucijos prevencijai ir kontrolei. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, tęsdama ankstesnę ir patvirtindama naują 2005-2008 metų Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės programą, pavedė Vidaus reikalų ministerijai koordinuoti šios programos Įgyvendinimą. Tai Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programos nuosekli tąsa. Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 m. programa buvo viena iš pirmųjų Baltijos regione tokių specializuotų programų. Remdamasi minėta programa, Vyriausybė kartu su nevalstybinėmis bei tarptautinėmis organizacijomis Įgyvendino daug neatidėliotinų priemonių, kad prekybos žmonėmis prevencija ir kontrolė Lietuvoje atitiktų minimalius tarptautinius standartus, nustatytus kovojant su prekyba žmonėmis, t. y. politinius, teisinius, organizacinius, socialinius, informacinius, finansinius bei kitus aspektus prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės srityje.[36]

Pagrindinis naujos programos tikslas - valstybiniu lygiu kompleksiškai, nuosekliai ir sistemingai spręsti problemas, susijusias su prekyba žmonėmis ir prostitucijos prevencija bei kontrole. Programoje numatyta policijai skirti 30 tūkst. litų bendriems pareigūnų apmokymams organizuoti. Taip pat numatyta artimiausiu metu diegti bendrą duomenų bazę dėl prekybos žmonėmis ir skirti atsakingus pareigūnus (koordinatorius) teritorinėse policijos Įstaigose. Minėta Vyriausybės programa turėtų padėti kaupti ir analizuoti informaciją apie prekybos žmonėmis ir prostitucijos būklę Lietuvoje, Įgyvendinti tarptautinių teisės aktų rekomendacijas, geriau informuoti visuomenę apie prekybą žmonėmis, prostitucijos kontrolę ir prevenciją. Taps veiksmingesnė ankstyvoji prevencija, taikoma potencialioms aukoms, operatyvesnė ir tikslingesnė socialinė, teisinė, psichologinė ir medicininė pagalba nukentėjusiesiems, jų apsauga. Pagerės valstybės institucijų, Įstaigų ir nevalstybinių organizacijų bendradarbiavimas kovojant su prekyba žmonėmis. Taip pat organizacinis, taktinis Lietuvos policijos darbas kovojant su šiais reiškiniais, nusikalstamomis struktūromis, tobulės ikiteisminis tyrimas ir teisminė praktika, sumažės aukų. Sustiprės tarptautinis bendradarbiavimas. Nepilnamečiams, nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis, bus taikomos tinkamesnės prevencijos ir reabilitacijos priemonės, sumažės prekybos žmonėmis aukų nepilnamečių, tobulės jų paieška.

[36] Bazylevas I. Ruošiamos „Prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos prevencija bei kontrolė 2005 – 2008 metų programos perspektyvos. Tarptautinio seminaro „Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai“, vykusio 2004 m. balandžio 26 d. Vilniuje, medžiaga.

Programa parengta atsižvelgiant Į Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programos Įgyvendinimo rezultatų Įvertinimą, pasiteisinusių priemonių tęstinumo poreikĮ, iškilusius sunkumus ar trūkumus, vykdant kai kurias priemones, ir iš to kylančią būtinybę padaryti atitinkamas korekcijas, siekiant tikslesnio ir efektyvesnio poveikio konkrečiose prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos bei kontrolės srityse.

Programoje Įvertinti ir nauji prekybos žmonėmis iššūkiai, ir šiandienės šio nelegalaus verslo realijos. Ieškant geriausių kovos su šiuo reiškiniu būdų ir priemonių, atsižvelgta ir Į pažangiausią užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų vykdomos prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės patirtĮ, ypač šios veiklos strategiją ir sistemą. Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės strategija pirmiausiai turi būti grindžiama sisteminiu aspektu, nes nusikaltimų prevencijos ir kontrolės praktika rodo, kad kovojant su prekyba žmonėmis sisteminis požiūris Į problemos sprendimą yra būtinas. Prieš asmenis, užsiimančius prekyba žmonėmis, turi būti sukurta valstybės institucijų, nevalstybinių ir tarptautinių organizacijų bendra, tarpusavyje koordinuota sistema, o prieš nusikalstamus veiksmus prekiaujant žmonėmis – efektyvi prevencijos ir kontrolės priemonių sistema. Įgyvendinant sistemingumo principą, prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos ir kontrolės uždaviniai nustatomi laikantis šių strateginių krypčių;

1. Nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis teisių ir laisvių apsaugos stiprinimas;

2. Veiksminga socialinė prevencija prekybos žmonėmis srityje;

3. Nukentėjusiųjų (ypač vaikų ir moterų) nuo prekybos žmonėmis socialinė parama, apsauga ir reintegracija Į visuomenę;

4. Veiksminga kova su organizuotu nusikalstamumu ir pavieniais nusikaltimais prekybos žmonėmis srityje;

5. Glaudus ir koordinuotas valstybės ir savivaldybių institucijų ir Įstaigų, nevalstybinių ir tarptautinių organizacijų bendradarbiavimas kovojant su prekyba žmonėmis ir teikiant nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis socialinę paramą, apsaugą ir reintegraciją Į visuomenę.

Kalbant apie prekybos žmonėmis sėkmingą prevenciją, reikia paminėti, kad būtinas visas kompleksas prevencijos priemonių, kuris sumažintų sąlygas vystytis šiam neigiamam reiškiniui. Mūsų nuomone, būtiną prekybos žmonėmis prevencijos priemonių kompleksą galima suskirstyti Į tokias dalis:

- teisinės bazės tobulinimas (liudytojų, aukų apsaugos ir kitais klausimais);
- aktyvi teisėsaugos institucijų veikla;
- teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas su užsienio teisėsaugos institucijomis;

- visuomenės ir atskirų jos tikslinių, didesnės rizikos tapti prekybos žmonėmis aukomis informavimas;
- kryptinga žiniasklaidos veikla;
- kitų nusikalstamų veikų, susijusių su prekyba žmonėmis užkardymas ir prevencija;
- nevyriausybinių organizacijų veikla;
- kitos prevencijos priemonės.

Šias prevencijos priemonių grupes panagrinėsime plačiau.

Teisinės bazės tobulinimas. Lietuvos Respublikos teisės aktai nustato galimybę apsaugoti su nelegalia migracija ir prekyba žmonėmis susijusių nusikaltimų aukas ir liudytojus, jei jie sutinka bendradarbiauti su šiuos nusikaltimus tiriančiomis teisėsaugos institucijomis. Minėtoms nusikaltimų aukoms, neatsižvelgiant Į jų teisinę padėtĮ Lietuvos Respublikoje ir turimą pilietybę, teikiama socialinė bei psichologinė pagalba.

Teisėsaugos institucijų veiklos analizė rodo, kad nemaža dalis baudžiamųjų bylų, ypač susijusių su organizuotu nusikalstamumu, nutraukiama dėl to, kad liudytojai ir nukentėjusieji atsisako duoti parodymus, keičia juos ikiteisminio tyrimo ir teisminio nagrinėjimo metu, todėl, kad Įtariamieji, kaltinamieji, jų giminaičiai, draugai, bendrininkai ir kiti suinteresuoti nutraukti bylą asmenys liudytojus ir nukentėjusiuosius (taip pat jų šeimos narius ir giminaičius) gąsdina, šantažuoja, paperka, mėgina fiziškai su jais susidoroti.

Situaciją liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos srityje pagerino 1997 m. vasario 13 d. priimtas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso bei operatyvinės veiklos dalyvių, teisingumo ir teisėsaugos institucijų pareigūnų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio Įstatymas. Apsaugos nuo nusikalstamo poveikio priemonių tikslas yra apsaugoti operatyvinės veiklos dalyvių, liudytojų, nukentėjusiųjų bei kitų su baudžiamąja byla susijusių asmenų gyvybę, sveikatą, turtą, konstitucines teises bei laisves, taip pat užtikrinti visapusišką ir objektyvų bylos aplinkybių ištyrimą.

Apsaugos nuo nusikalstamo poveikio priemonės taikomos, jei tiriant ar nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl sunkių nusikaltimų yra pagrindas manyti, jog asmenų gyvybei ar sveikatai gresia pavojus, gali būti sunaikintas ar sugadintas asmenų turtas ar gresia pavojus asmenų konstitucinėms teisėms ir laisvėms. Šis Įstatymas taikomas ir nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis. Įstatymas nustato tokias apsaugos nuo nusikalstamo poveikio priemonių rūšis:

- fizinė asmens bei jo turto apsauga;
- laikinas asmens perkėlimas Į saugią vietą;

- specialaus režimo, pagal kurĮ teikiami duomenys apie asmenĮ pasų poskyriuose ir kituose oficialiuose informacijos fonduose, nustatymas;
- asmens gyvenamosios, darbo ar mokymosi vietos pakeitimas;
- asmens anketos bei biografijos duomenų pakeitimas;
- plastinės operacijos, keičiančios asmens išvaizdą, padarymas;
- šaunamojo ginklo, specialiųjų apsaugos priemonių asmeniui išdavimas.

Tačiau iki šiol Lietuvos Respublikos Įstatymai nenustato tikslaus prekybos žmonėmis aukoms ir nukentėjusiems padarytos žalos (ypač moralinės) kompensavimo mechanizmo.

Aktyvi teisėsaugos institucijų veikla jų bendradarbiavimas su užsienio teisėsaugos institucijomis. Mūsų nuomone, vis tik didžiausią Įtaką prekybai žmonėmis gali padaryti aktyvi teisėsaugos institucijų veikla.

Kalbant apie teisėsaugos institucijų veiklą šioje srityje, pirmiausia pažymėtina, kad šalies policijos Įstaigų pareigūnai kasmet vykdo kompleksinę priemonę „Plaštakė", skirtą prostitucijos prevencijai. Šios priemonės metu tikrinamos vietos, kur gali būti verčiamasi prostitucija, renka duomenis apie privačias pirtis, grožio salonus ir jų teikiamas paslaugas bei prostitucijos, prekybos žmonėmis, nelegalios migracijos galimas apraiškas aptarnaujamoje teritorijoje; aiškinasi teisės pažeidimus, susijusius su prostitucija bei prekyba žmonėmis; skaitomos paskaitos mokyklose; bendradarbiaujama su kitomis teisėsaugos ir suinteresuotomis valstybinėmis institucijomis. Kompleksinė priemonė „Plaštakė" tampa labiau prevencine, švietėjiška akcija nei policine priemone, kurios metu būtų stengiamasi užfiksuoti vertimosi prostitucija atvejus. Tokia tendencija buvo stebima keletą pastarųjų metų, nes kompleksinių priemonių metu vertimosi prostitucija atvejų buvo nustatoma vis mažiau. Galima teigti, kad tokios trumpalaikės priemonės nėra itin veiksmingos, efektyvios ir rezultatyvios, nes prostitucijai, kaip socialiniam reiškiniui, policinėmis priemonėmis žymesnis poveikis nedaromas. Operatyvinėmis priemonėmis tikrinami asmenys, anksčiau teisti už prekybą žmonėmis bei sąvadavimą.[37]

Be to, atliekamos bendros policinės priemonės pasienio ruožuose kartu su Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnais, nustatant asmenis, užsiimančius nelegaliu asmenų gabenimu per Lietuvos Respublikos valstybės sieną. Pareigūnai organizuoja prevencines priemones kartu su vietos vaikų teisių apsaugos padalinių darbuotojais. Tikrinamos nepilnamečių susibūrimo vietos, kuriose galimi ištvirkavimo, prostitucijos atvejai, taip pat

[37] Kalašnykas R. Policijos prevencinė veikla prieš prekybą žmonėmis ir bendradarbiavimas su kitomis institucijomis. Tarptautinio seminaro „Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai", vykusio 2004 m. balandžio 26 d. Vilniuje, medžiaga.

tikrinamos socialiai remtinos, asocialios šeimos, siekiant išsiaiškinti, ar jų nepilnamečiai vaikai neužsiima prostitucija.[38]

Tačiau, mūsų nuomone, svarbesnis nuolatinis tiesioginis prekybos žmonėmis tyrimas.

Tiesioginę kovą su prekyba žmonėmis vykdo specialūs policijos padaliniai (Lietuvos kriminalinės policijos biuro Organizuoto nusikalstamumo tyrimo tarnybos specialūs padaliniai, kurie vykdo ir prevencinę veiklą).

Prekybos žmonėmis tyrimą apsunkina operatyvaus bendradarbiavimo tarp Lietuvos teisėsaugos institucijų nebuvimas bei blogas turimos informacijos apsikeitimas. Sprendžiant šią problemą 2006 m. sausio mėn. 1 d. Įkurtas bendras Policijos departamento, Valstybės sienos apsaugos tarnybos ir Muitinės departamento koordinacinis Informacijos analizės centras. Jo užduotis - apibendrinti trijų žinybų žvalgybinę informaciją, susijusią su Įvairiomis nusikalstamomis veikomis: nelegalia narkotikų, ginklų ir sprogmenų apyvarta, prekyba žmonėmis, nelegalia migracija, valstybės sienos pažeidimais, kontrabanda ir kitais nusikalstamais verslais, tarptautiniu terorizmu. Apibendrinta informacija naudojama žinyboms planuojant ir vykdant operatyvinę veiklą, ikiteisminĮ tyrimą ir prevencines priemones.

2006 m. sausio mėn. 1 d. Lietuvos kriminalinės policijos biuro Nusikaltimų tyrimo vyriausiosios valdybos I-ojoje valdyboje buvo Įkurtas Prekybos žmonėmis tyrimo skyrius, kurio pagrindinis tikslas - užkardyti, atskleisti ir tirti nusikaltimus, susijusius su prekyba žmonėmis, užtikrinti tokių nusikaltimų tyrimo koordinavimą šalyje, kaupti ir analizuoti informaciją apie tokius rengiamus, daromus ir padarytus nusikaltimus.

Taigi, turbūt reikėtų tikėtis, kad pagerės informacijos apie prekybos žmonėmis ir prostitucijos būklę Lietuvoje kaupimas ir analizė, bus Įgyvendintos tarptautinių teisės aktų rekomendacijos, pagerės visuomenės informavimas apie prekybą žmonėmis, prostitucijos kontrolę ir prevenciją.

Teisėsaugos institucijų darbą apsunkina ir tai, kad labai trūksta operatyvios informacijos iš kitų valstybių, tyrimų apie šio reiškinio mastus ir aukas. Būtina Įvairiapusės pagalbos prekybos žmonėmis aukoms sistema, liudytojų slaptumo išsaugojimas. Tokio pobūdžio nusikalstama veika pradedama nuo reklaminių skelbimų vienoje valstybėje, o baigiama antroje ar net trečioje. Todėl sėkmingai atskleisti ir ištirti tokĮ nusikaltimą be glaudaus tarptautinio atitinkamų teisėsaugos institucijų bendradarbiavimo praktiškai neĮmanoma. Lietuvos Respublika tarpvyriausybines bendradarbiavimo nusikaltimų kontrolės ir prevencijos srityje sutartis yra pasirašiusi su devyniolika valstybių, Vidaus reikalų ministerija – žinybinius susitarimus su trylika Rytų ir Vakarų valstybių teisėsaugos institucijų, tarp jų su Lenkijos, Čekijos, Rumunijos.

[38]Ksendzovas I. LR vidaus reikalų ministerijos veikla, užkertant kelią prekybai žmonėmis. Pranešimas konferencijoje „Policija ir žmogaus teisės: prekyba žmonėmis“. Vilnius, 1998 m. lapkričio 6 d.

Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos su užsienio valstybių teisėsaugos institucijomis nusikaltėlių ir dingusių be žinios asmenų paieškos klausimais bendradarbiauja Interpolo Lietuvos nacionalinio biuro kanalais. Be to, su užsienio valstybėmis, su kuriomis nesudarytos teisinės pagalbos sutartys, ryšiai palaikomi per Užsienio reikalų ministerijos KonsulinĮ departamentą.[39]

Pastaruoju metu kai kurių organizuotų nusikalstamų grupuočių, tarp jų ir užsiimančių prekyba žmonėmis, nariai dėl Įvairių priežasčių, tarp jų ir dėl aktyvių teisėsaugos institucijų veiksmų, nepasiekdami savo tikslų Lietuvoje, nusikalstamą veiką perkėlė Į kitas Europos šalis. Tai sudaro būtinybę ir toliau stiprinti regioninĮ bei tarptautinĮ teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą.

Nors su užsienio valstybių teisėsaugos institucijomis nusikaltėlių ir dingusiųjų be žinios paieškos klausimais bendradarbiaujama Interpolo kanalais per Interpolo Lietuvos nacionalinĮ skyrių, taip pat Europolo kanalais per Europolo Lietuvos nacionalinĮ skyrių ir Lietuvos ryšių karininkus Europolo būstinėje Hagoje, tačiau nepakankamai keičiamasi informacija ir ne visiškai užtikrinamas kovos su prekyba žmonėmis koordinavimas[40].

Kalbant apie prekybos žmonėmis prevenciją, pažymėtina, kad labai svarbus teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas su kitomis valstybinėmis institucijomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis.

Todėl, policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos ir Dingusių žmonių šeimų paramos centras 2004 m. gruodžio mėn. pasirašė bendradarbiavimo susitarimą. Šio susitarimo tikslas - bendradarbiauti atliekant dingusių asmenų paiešką, kovojant su prekyba žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, bei teikiant pagalbą nukentėjusiems asmenims ir, jeigu reikia, jų šeimoms.

Šalies policijos Įstaigos rengia bei kartu su socialiniais partneriais (vaiko teisių apsaugos tarnybos padaliniais, švietimo ir sveikatos priežiūros Įstaigomis, moterų krizių centrais, visuomeninėmis bei religinėmis organizacijomis) dalyvauja prevencijos projektuose, skirtuose užkirsti priežastis, sąlygojančioms bei skatinančioms prekybą žmonėmis bei prostituciją.

Švietimo ir mokslo ministerija bei Policijos departamentas 2003 m. rugsėjo mėn. pasirašė bendradarbiavimo sutartĮ. Šia sutartimi siekiama glaudesnio bendradarbiavimo tarp policijos ir švietimo Įstaigų darbuotojų, užtikrinant vaikų saugumą mokyklose bei jų prieigose, vykdant vaikų nusikalstamumo, smurto, narkomanijos, prostitucijos prevenciją, keliant pedagogų ir policijos Įstaigų darbuotojų kvalifikaciją bei Įgyvendinant eilę kitų priemonių.

---

[39] Prekybos žmonėmis prevencija (taip pat ir prostitucijos klausimas) http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0073012.doc Prisijungimo laikas 2006-07-16.

[40] Ksendzovas I. LR vidaus reikalų ministerijos veikla, užkertant kelią prekybai žmonėmis. Pranešimas konferencijoje „Policija ir žmogaus teisės: prekyba žmonėmis“. Vilnius, 1998 m. lapkričio 6 d.

Vykdomi bendri projektai, kuriais siekiama skatinti vaikus lankyti mokyklą, sudaryti tam sąlygas, mažinti neigiamos aplinkos Įtaką, teikti socialinę, psichologinę ir kitokią pagalbą vaikams (šeimoms), nes pirmiausiai rizikos grupės vaikai gali tapti prekybos žmonėmis aukomis. Stengiamasi Įtraukti vietos bendruomenę Į prevencinĮ darbą su socialiai apleistais vaikais bei jų tėvais. Įgyvendindami šiuos projektus, jų vykdytojai lankosi socialinės rizikos šeimose, aiškinasi vaikų gyvenimo sąlygas, kaip panaudojamos vaikų išlaikymui skirtos pašalpos, organizuoja reidus Į vietas, kur būriuojasi (slapstosi) mokyklos nelankantys, valkataujantys vaikai, dalyvauja susitikimuose su mokiniais ir jų tėvais, organizuoja teisinĮ švietimą mokyklose, organizuoja vaikų laisvalaikio užimtumą.[41]

Policijos prevencinė veikla turi būti tampriai susijusi su kitomis policijos funkcijomis, o numatyti tikslai gali būti pasiekiami tik tinkamai veikiant sistemai: šeima - mokykla - valdžios institucijos - nevyriausybinės organizacijos -vietos bendruomenė - bažnyčia - policija.

Reikia tikėtis, kad prekybos žmonėmis ankstyvoji prevencija taps veiksmingesnė, potencialioms aukoms, bus taikoma operatyvesnė ir tikslingesnė socialinė, teisinė, psichologinė ir medicininė pagalba nukentėjusiesiems, jų apsauga. Pagerės valstybės institucijų, Įstaigų ir nevalstybinių organizacijų bendradarbiavimas kovojant su prekyba žmonėmis. Taip pat organizacinis, taktinis Lietuvos policijos darbas kovojant su šiais reiškiniais, bus veiksmingiau kovojama su nusikalstamomis struktūromis, tobulės ikiteisminis tyrimas ir teisminė praktika, sumažės aukų. Sustiprės tarptautinis bendradarbiavimas. Nepilnamečiams, nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis, bus taikomos tinkamesnės prevencijos ir reabilitacijos priemonės, sumažės nepilnamečių, tapusių prekybos žmonėmis aukomis, tobulės jų paieška.

Kryptinga žiniasklaidos veikla. Kalbant apie prekybos žmonėmis ir prostitucijos problemą, pastebima neigiama žiniasklaidos Įtaka. Ypač pateikiant nuostabų žmonių gyvenimą užsienio valstybėse. Tokie pasakojimai dažnai paskatina jaunus žmones vykti Į užsienĮ ieškoti laimės. Be to, patys žurnalistai dažnai imasi Įvairių tyrimų, skelbia ne visada tikslią informaciją apie asmenis, užsiimančius prekyba žmonėmis ir prostitucija. Deja, dažnai tokių tyrimų informacijos paviešinimo tikslas tėra patenkinti žiūrovų ar skaitytojų smalsumą. Tačiau tuo pačiu žiniasklaida informuoja ir asmenis, užsiimančius prekyba žmonėmis ir prostitucija, šie dar labiau maskuoja nusikalstamą veiklą, ieško naujų būdų bei formų Įgyvendinti savo ketinimus.

Pavyzdžiui, vienas dienraštis paskelbė visą išsamią žurnalistų atlikto tyrimo metu surinktą informaciją, pokalbio Įrašus apie sostinės baro savininką, neva užsiimantĮ merginų ieškojimu, verbavimu, vežimu Į Vakarų valstybes. Bet po tokio informacijos paviešinimo vargu

[41] Kalašnykas R. Policijos prevencinė veikla prieš prekybą žmonėmis ir bendradarbiavimas su kitomis institucijomis. Tarptautinio seminaro „Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai“, vykusio 2004 m. balandžio 26 d. Vilniuje, medžiaga.

ar teisėsaugos institucijoms pavyktų minėtą asmenĮ patraukti baudžiamojon atsakomybėn - kai apie tai informuoti visi mūsų šalies piliečiai, tarp jų ir pats baro savininkas.

Nereikėtų pamiršti ir nukentėjusiųjų, kurios dėl informacijos paviešinimo dažniausiai bijo kreiptis Į teisėsaugos institucijas, duoti parodymus. Pažymėtina ir tai, kad žiniasklaida dažniausia neigiamai apibūdina prekybos žmonėmis aukas ir ieško sensacijų, o ne stengiasi prisidėti prie prekybos žmonėmis prevencijos.

Taigi tokie žiniasklaidos veiksmai kenkia teisėsaugininkams atlikti tyrimus siekiant minėtas nusikalstamas veikas užkardyti ar išaiškinti, pateikti Įrodymus baudžiamosiose bylose. Todėl teisėsaugos institucijos pabrėžia žiniasklaidos bendradarbiavimo svarbą užkardant nusikalstamus prekybos žmonėmis veiksmus.

Mūsų nuomone, žiniasklaida galėtų prisidėti prie prekybos žmonėmis aukų integracijos Į visuomenę, pirmiausiai atlikdama švietėjo darbą, pateikdama gilesnę situacijos analizę bei informaciją iš aukos pozicijų. Visuomenės nariams turėtų būti aiškinama, kaip to išvengti, pateikiami konkretūs pavyzdžiai, pateikiami pokalbiai su pačiomis aukomis.

Nevyriausybinių organizacijų veikla. Pagal surinktus duomenis, užregistravome 12 informacinių kampanijų, kurias organizavo, dalyvavo, buvo partneriais nevyriausybinės organizacijos 2002-2005 metais. Devynios iš jų buvo skirtos visai visuomenei (nepilnamečiams, moterims, vyrams, šeimoms, kt.), 3 - moterims ir šeimoms.

Kaip vieną pagrindinių nevyriausybinių organizacijų vykdančių prekybos žmonėmis prevenciją galima paminėti Dingusių žmonių šeimų paramos centrą (DŽŠPC). Centrą Įkūrė dingusių be žinios žmonių tėvai ir artimieji, nesulaukę pagalbos iš valstybinių institucijų ieškant be žinios dingusių žmonių.

Pagrindinės Centro darbo kryptys:

1. Dingusių be žinios žmonių paieškos su aktyvinimas;
2. Prekybos žmonėmis aukų reintegracija;
3. Švietėjiška prevencinė veikla, nukreipta prieš prekybą žmonėmis;
4. Teisinės bazės tobulinimas, siekiant užkirsti kelią prekybai žmonėmis ir paspartinti aukų integraciją;
5. Visuomenės nuomonės formavimas dėl atjautos prekybos žmonėmis aukoms ir nepakantumo prekeiviams žmonėmis;
6. Lobistinė veikla, siekiant aukščiau išvardytų tikslų.

Tačiau, reikia pažymėti, kad Lietuvoje dar nepakankamai Įvertinamos nevyriausybinių organizacijų galimybės prekybos žmonėmis prevencijos srityje, nepakankamai finansuojamos šių organizacijų vykdomos prekybos žmonėmis aukų ir nukentėjusiųjų socialinės reabilitacijos ir integracijos programos.

Nevyriausybinės organizacijos turėtų vykdyti daugiausiai prevencinės veiklos prieš prekybą žmonėmis. Tačiau šiuo metu, dėl minėtų priežasčių, pagrindinė nevyriausybinių organizacijų veikla yra ne tiek prevencinė, kiek postvencinė - parama prekybos žmonėmis aukoms ir jų šeimoms, aukų reintegracija Į visuomenę, darbo rinką, finansinės, medicininės, psichologinės paramos teikimas, apgyvendinimas.[42]

Visuomenės ir atskirų jos tikslinių, didesnės rizikos tapti prekybos žmonėmis aukomis informavimas. Švietimas užima ypatingą vietą prekybos žmonėmis prevencijos priemonių sistemoje. Visi tarptautinės teisės aktai dėl prekybos žmonėmis prevencijos akcentuoja švietimą (informavimą) kaip vieną iš būtinų ir efektyviausių prekybos žmonėmis prevencijos priemonių, t.y. būtent žmonių informavimas apie prekybos žmonėmis pavojus ir tų pavojų išvengimo būdus bei kelius sudaro sąlygas minimalizuoti naujų asmenų (nepilnamečių, bedarbių, smurtą ir seksualinę prievartą buityje patiriančių mergaičių, moterų ir kitų asmenų) Įtraukimą Į prekybą žmonėmis ir priverstinę prostituciją, taip pat jau Įtrauktų žmonių pasitraukimą iš prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos. Būtent švietimo (informavimo) apie prekybos žmonėmis žalą stoka tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu sudaro prielaidas Įtraukti žmones Į prekybą žmonėmis, ir tuo pažeisti jų teises.[43]

Labai svarbu surasti efektyvias prevencinės veiklos formas, kad informacija pasiektų visas tikslines grupes.[44] Tyrimų rezultatai rodo, kad iš pokalbių su nukentėjusiomis paaiškėja, kad joms reikia specifinės informacijos: betarpiškai bendrauti, pokalbių su bendraamžiais, pakartotinos aiškios informacijos. Informacija turi būti nevienkartinė, o pasikartojanti Įvairiomis formomis. Visa tai turi atitikti jų išsilavinimo lygĮ, ypač gerai priimama ir Įsisavinama vaizdinė informacija. Ypatingai svarbus prevencinis darbas informuojant šias visuomenės grupes:

- Rizikos grupių jaunuoles (vaikų namų auklėtines, jaunas be specialybės bedarbes, jaunas vienišas motinas, nesimokančias ir nedirbančias jaunuoles, jaunuoles iš asocialių šeimų, našlaites, jaunuoles, bet kokia kaina siekiančias savarankiškumo ir kt.);

- Teisėsaugos ir teisėtvarkos darbuotojus (visų lygių policijos darbuotojus, teisėjus, prokurorus, advokatus, ONTT, Interpolo darbuotojus);

- Valstybinių institucijų darbuotojus (Švietimo ir mokslo, Socialinės apsaugos ir darbo, Teisingumo, Užsienio reikalų Ministerijų, darbo biržų ir kt.);

- Savivaldybių darbuotojus – ypač socialinės paramos skyrių, socialinius darbuotojus;

- Visų lygių medicinos darbuotojus;

---

[42] Bružaitė J. Informacija apie vykdomą prevencinĮ darbą AGIS projekto rėmuose. Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro veikla ir patirtis. Tarptautinio seminaro „Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai“, vykusio 2004 m. balandžio 26 d. Vilniuje, medžiaga.

[43] Prekybos žmonėmis prevencija (taip pat ir prostitucijos klausimas) http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0073012.doc Prisijungimo laikas 2006-07-16.

[44] Торговля людьми: противодействие и защита прав женщин. Сборник материалов. Киев, 2000. С.– 15.

- Švietimo sistemos darbuotojus (ypatingai specialiųjų internatinių mokyklų darbuotojus, mokyklų vadovus, auklėtojus, socialinius pedagogus);

- Visų lygių vykdomosios valdžios atstovus bei politikus;

- Žiniasklaidos atstovus;

- Prostitucijos paslaugų vartotojus (Lietuvoje nauja, tačiau labai svarbi prevencinio darbo sritis);

- Darbdavius;

- Nevyriausybines organizacijas (ypač moterų

NVO periferijoje);

- Privačias firmas (kelionių, Įdarbinimo, Įvaikinimo, vedybų, modelių konkursų agentūros ir kt.).

Vykdant prevencinĮ darbą jaunimo tarpe būtina:

- Suteikti jaunimui reikiamų žinių apie prekybą moterimis ir vaikais;
- Formuoti saugaus elgesio Įgūdžius, kurie yra reikalingi priimant teisingus sprendimus sudėtingose ar pavojingose situacijose;
- Stiprinti savigarbą ir pasitikėjimą savimi;
- Ugdyti pagarbą kitiems, neabejingumą tam, kas vyksta šalia, rūpinimąsi kitais;
- Skatinti bendravimą ir bendradarbiavimą su bendraamžiais, tėvais ir kitais suaugusiaisiais;
- Padėti tiksliau suvokti asmeninę atsakomybę ir jos ribas.

Prekyba moterimis ir vaikais neatsiranda iš nieko, esama daugelio veiksnių, kaip antai ekonominė padėtis, pašliję santykiai šeimoje, socialinių Įgūdžių stoka ir kaip to pasekmė – neišplėtotas socialinių ryšių, o tai reiškia – pagalbos šaltinių, tinklas, didinančių išnaudojimo riziką[45]. Todėl prevencinės programos tikslas būtų ne tik supažindinti vaikus su Įvairiais problemos aspektais, bet ir formuoti Įgūdžius, palaikančius pasitikėjimą savimi, mažinančius izoliaciją, skatinančius ir padedančius ieškotis pagalbos. Tad prevencinė programa jaunimui galėtų susidaryti iš Įvairių renginių ciklo, apimančio tokias temas, kaip:

- Savarankiškumas ir sprendimo priėmimas;
- Mokėjimas pasakyti „Ne“;
- Saugus elgesys;
- Prievarta ir jos formos;

[45] Tureikytė D., Sipavičienė A. Trafficking in Women in Lithuania: Magnitude, Mechanizm and Actors // Trafficking in Women and Prostitution in The Baltic States: Social and Legal Aspects. International Organization for Migration (IOM). – Helsinki, 2001. P. 47.

- Prekyba žmonėmis – samprata, rizikos veiksniai, apsisaugojimo būdai, pagalbos šaltiniai;
- Kur ieškoti pagalbos;
- Bendravimo Įgūdžiai;
- Jausmų suvokimas;
- Kaip Įveikti stresą.[46]

Kadangi tokia prekybos žmonėmis prevencijos programa ugdo vaikų psichologinĮ atsparumą, vadinasi šios programos papildomi rezultatai gali būti ir vaikų gebėjimai pasipriešinti smurtui, suformuoti nesmurtiniai bendravimo Įgūdžiai, sugebėjimas atsispirti žalingiems pasiūlymams – cigaretėms, alkoholiui, narkotikams. Taigi, veiksminga prevencijos programa bus tokia, kuri neapsiriboja tik vienu renginiu ir yra tęstinė[47].

Atliktų tyrimų metu paaiškėjo, kad privačios agentūros (kelionių, Įdarbinimo, atrankos, vedybų) apie prekybos žmonėmis problemą yra girdėję, bet neturi jokios konkrečios ir specifinės informacijos apie tai. Šių agentūrų tarpe, prekybos žmonėmis pavojus nėra pripažĮstamas, agentūros nesutinka su tuo, kad gali būti kaip nors (net pačios to nežinodamos) Įtrauktos Į prekybos žmonėmis aukų verbavimą, gabenimą Į užsienio valstybes. Nė viena minėtų organizacijų nėra dalyvavusi informacinėse ar edukacinėse kampanijose prieš prekybą žmonėmis. Kaip rodo mūsų atliktos apklausos rezultatai, nė viena švietėjiška - informacinė kampanija ir nebuvo adresuota privataus sektoriaus atstovams. Tad privačių agentūrų švietimas prekybos žmonėmis klausimais gali būti kaip viena ateities prevencinių kampanijų galimybių.

Kalbant apie šiuo metu vykdomas švietėjiškas prevencines programas, pažymėtina, kad dažniausia tokios kampanijos vykdomos vietiniame lygmenyje, mažiau pasiekiant provincines Lietuvos sritis, kurioms mūsų nuomone, jos ypač reikalingos, nes kaip jau minėjome, trečiajame šio darbo skyriuje analizuodami prekybos žmonėmis kriminologinę charakteristiką, daugiau kaip pusė prekybos žmonėmis aukų yra iš mažų miestelių ar kaimų, kur labai žemas pragyvenimo lygis ir informuotumas. Todėl, manome, kad šios prevencinės priemonės turėtų būti ne vietinio lygio, o žymiai platesnĮ asmenų ratą arba būtų daugiau skirtos toms asmenų grupėms, kurios yra didžiausiame rizikos lygyje.

Apibendrinant galime teigti, kad informacinės kampanijos anaiptol nėra stebuklingas vaistas sprendžiant prekybos moterimis problemas, nes jos dažniausiai taikosi tik Į vieną iš daugelio paties reiškinio priežasčių - informacijos apie problemą trūkumą. Informacijos

[46]Gustienė O. Prekybos žmonėmis prevencija ir problemos. 2004 m. balandžio 26 d. tarptautinio seminaro „Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir jų sprendimo būdai“ medžiaga. Vilnius.
[47]Ten pat.

kampanijos tegali būti dalis prevencinių priemonių komplekso. Šalia visuomenės informavimo turi būti gerinama rizikos grupių socialinė-ekonominė padėtis, plečiamos legalios migracijos galimybės, taikomos atitinkamos teisinės bei kitos priemonės. Norint, kad prekybos žmonėmis prevencija būtų efektyvi būtinos labai gerai suplanuotos, apgalvotos visapusiškos kompleksinės priemonės, glaudžiai bendradarbiaujant nevyriausybinėms ir valstybinėms organizacijoms bei žiniasklaidai.

IŠVADOS

1. Prekyba žmonėmis ir su ja susijusios kitos organizuoto nusikalstamumo pasireiškimo formos, kaip nelegali migracija, kontrabanda, prekyba narkotikais bei ginklais, tapo viena iš esminių grėsmių šalies nacionaliniam saugumui.

2. **Darbo hipotezė**, jog prekyba žmonėmis artimai susijusi su kitomis nusikalstamomis veikomis ir siekiant užkardinti šią nusikalstamą veiką, būtinas kompleksas priemonių, skirtų kovai ne tik su prekyba žmonėmis, bet ir su kitomis su ja susijusiomis nusikalstamomis veikomis, **pasitvirtino**. Tik sutelkus policijos, nevyriausybinių organizacijų, žiniasklaidos ir pačios visuomenės jėgas galima sumažinti prekybos žmonėmis mastą.

3. Organizuotas nusikalstamumas ir prekyba žmonėmis, beveik visada susiję su korupcija. Organizuotos nusikaltėlių grupės neslepia savo nusikaltimų pėdsakų, o su korupcijos pagalba tam tikra prasme blokuoja teisėsaugos institucijų reakciją Į juos.

4. Prekybos žmonėmis ir nelegalios migracijos artimą ryšĮ sąlygoja tai, kad moterys, vaikai parduodami, išvežami Į labiau išsivysčiusias šalis, kuriose aukštesnis pragyvenimo lygis ir, kuriose galioja gana griežti atvykino Į jas režimai. Esant sunkioms sąlygoms legaliai atvykti Į šalis, asmenys užsiimantys žmonių prekyba priversti juos gabenti nelegaliai, panaudojant kitų asmenų ar suklastotus dokumentus, rečiu neteisėtai pervedant asmenis per valstybės sieną.

5. Prekyba žmonėmis dažnai susijusi su dokumentų klastojimu, nes tai padeda pašalinti kliūtis padaryti šĮ nusikaltimą arba jĮ užmaskuoti.

6. Lietuvoje iškeltų baudžiamųjų bylų dėl prekybos žmonėmis analizė rodo, kad dauguma prekybos žmonėmis atvejų susiję su moterų išvežimu ar pasikėsinimu išvežti Į užsienio valstybes seksualiai išnaudoti ar Įdarbinti prostitutėmis.

7. Remiantis teismų praktika dauguma moterų pačios sutinka važiuoti Į užsienĮ dirbti prostitutėmis, todėl šias nusikalstamas veikas labai sunku ištirti.

8. Moteris vykti Į užsienĮ dirbti prostitutėmis skatina žemas pragyvenimo lygis, mažos galimybės susirasti darbą.

9. Lietuvos Respublikos Įstatymai nenustato tikslaus prekybos žmonėmis aukoms ir nukentėjusiems padarytos žalos (ypač moralinės) kompensavimo mechanizmo.

10. Policijos prevencinė veikla turi būti tampriai susijusi su kitomis policijos funkcijomis, o numatyti tikslai gali būti pasiekiami tik tinkamai veikiant sistemai: šeima - mokykla - valdžios institucijos - nevyriausybinės organizacijos -vietos bendruomenė - bažnyčia - policija.

11. Būtina spręsti nevyriausybinių organizacijų finansavimo problemas, dėl kurių šiuo metu pagrindinė nevyriausybinių organizacijų veikla yra ne tiek prevencinė, kiek postvencinė.

PASIŪLYMAI

1. Kadangi policijos ir nevyriausybinių organizacijų kova su prekyba žmonėmis yra neveiksminga, siūlome organizuoti prekybos žmonėmis, kaip neigiamo socialinio reiškinio kontrolės ir prevencijos sistemą, kuri apimtų švietimo, socialinio-ekonominio, nacionalinių ir tarptautinio lygmens teisinių, mokslinių, organizacinių, taktinių, informacinių, analitinių ir kitokių priemonių kompleksą. Šiuo tikslui Įgyvendinti turėtų būti patobulinta kovos su prekyba žmonėmis programa, Į kurios Įgyvendinimą turėtų būti Įtraukta žymiai daugiau institucijų nei yra šiuo metu.

2. Kovojant su prekyba žmonėmis daugiau dėmesio skirti kitų su prekyba žmonėmis susijusių nusikalstamų veikų tyrimui, kuris apsunkintų prekybą žmonėmis.

3. Lietuvos Respublikos Įstatymuose Įtvirtinti prekybos žmonėmis aukoms ir nukentėjusiesiems padarytos žalos (ypač moralinės) kompensavimo mechanizmą, nes šiuo metu nors ir BPK 109 straipsnyje numatyta, jog asmuo, dėl nusikalstamos veikos patyręs turtinės ar neturtinės žalos, turi teisę baudžiamojoje byloje pareikšti kaltinamajam arba už kaltinamojo veikas materialiai atsakingiems asmenims civilinĮ ieškinĮ, praktikoje neturtinė žala labai retai atlyginama.

LITERATŪRA:

Teisės aktai:

1. 2000 metų JTO Protokolas Dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, 2003 m. balandžio 22 d. ratifikuotas Lietuvos Seimo // Valstybės Žinios, 2003.05.21, Nr.: 49, Publ. Nr.: 2157.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000 10 25, Nr. 89-2741.
3. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų Įstatymas 1996 m. kovo 14 d. Nr. I–1234 // Žin. 1996 m. balandžio 12 d. Nr. 33–807.
4. Lietuvos Respublikos 2003 m. balandžio 22 d. Įstatymas „Dėl protokolo dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildančio Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinĮ organizuotą nusikalstamumą, ratifikavimo“ // Žin. 2003 m. gegužės 21 d. Nr. 49–2157.
5. Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. 62 // Žin. 2002 m. sausio 23 d. Nr. 6–231.
6. Protokolas dėl neteisėto migrantų Įvežimo sausuma, jūra ir oru, papildantis Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinĮ organizuotą nusikalstamumą // Žin. 2003 m. gegužės 21 d. Nr. 49–2163.
7. Vaiko teisių konvencija, priimta 1989 m. lapkričio 20 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija pagal Trečiojo komiteto pranešimą (A/44/736 ir Corr. 1) // Žin. 1995. Nr. 60–1501.

Specialioji literatūra:

1. Augutienė R. Vykdomos prevencinės kampanijos prieš prekybą žmonėmis ir jų efektyvumas. Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro veikla ir patirtis. Tarptautinio seminaro „Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai“, vykusio 2004 m. balandžio 26 d. Vilniuje, medžiaga.
2. Bartunkova I. Užsienio šalių patirtis kovojant prieš prekybą žmonėmis. Pranešimas konferencijoje „Policija ir žmogaus teisės: prekyba žmonėmis“. Vilnius, 1998 m. lapkričio 6 d.
3. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. Vilnius, 2000.
4. Bazylevas I. Ruošiamos „Prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos prevencija bei kontrolė 2005 – 2008 metų programos perspektyvos. Tarptautinio seminaro „Prekybos

žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai“, vykusio 2004 m. balandžio 26 d. Vilniuje, medžiaga.

5. Bazylevas I. Organizuotas nusikalstamumas ir prekyba žmonėmis. http://www.lygus.lt /ITC/files_smurtas/Kd.doc prisijungimo laikas 2006-08-30.
6. Bazylevas I., Žekonis R. Prekybos žmonėmis prevencija ir kontrolė Lietuvoje. Vilnius, 2003.
7. Bekker T. Prekyba moterimis ir valstybinių institucijų indėlis sprendžiant šią problemą Nyderlanduose // Prekyba žmonėmis – tarptautinė problema. Konferencijos pranešimai. – Vilnius, 1998.
8. Betingis K. Įstatymų taikymas kovojant prieš prekybą žmonėmis. Pranešimas konferencijoje „Prekyba žmonėmis ir žmonių dingimas: problemos ir sprendimai“. Vilnius, 2000 m. birželio 9 d.
9. Bružaitė J. Informacija apie vykdomą prevencinĮ darbą AGIS projekto rėmuose. Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro veikla ir patirtis. Tarptautinio seminaro „Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai“, vykusio 2004 m. balandžio 26 d. Vilniuje, medžiaga.
10. Bolzanas D., Drakšienė A. Prekybos žmonėmis samprata. Teisė, 2004. Nr. 53.
11. Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37); P. 86–97.
12. Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje. Teisė, 2005, Nr. 54.
13. Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas žmogaus laisvei. Teisėjų mokymo centro medžiaga, Vilnius, 2004.
14. Gutauskas A. Organizuotas nusikalstamumas Lietuvoje: faktinė padėtis ir teisėsaugos institucijų praktika. Jurisprudencija, 2003, t. 49(41); 5–18.
15. Gustienė O. Prekybos žmonėmis prevencija ir problemos. 2004 m. balandžio 26 d. tarptautinio seminaro „Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir jų sprendimo būdai“ medžiaga. Vilnius.
16. Gečėnienė S., Mališauskaitė S. Prekybos vaikais problema ir jos mastas Lietuvoje // Teisės problemos. 2003. Nr. 2 (40).
17. Kalašnykas R. Policijos prevencinė veikla prieš prekybą žmonėmis ir bendradarbiavimas su kitomis institucijomis. Tarptautinio seminaro „Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai“, vykusio 2004 m. balandžio 26 d. Vilniuje, medžiaga.

18. Klimka K. Kovojantiems su prekyba žmonėmis pareigūnams neleidžiama „persistengti“. Ką sužinojo olandų žurnalistė, pasidomėjusi prostitucijos verslu ir policijos darbu. Pagal IAPSS 9th Annual Conference Magazine: Global Crime.
19. Ksendzovas I. LR vidaus reikalų ministerijos veikla, užkertant kelią prekybai žmonėmis. Pranešimas konferencijoje „Policija ir žmogaus teisės: prekyba žmonėmis“. Vilnius, 1998 m. lapkričio 6 d.
20. Lietuvos tekstas 2006 m. Kovos su prekyba žmonėmis ataskaitoje. http://vilnius.usembassy.gov/Text/Docs/Other/ TIPLT.pdf Prisijungimo laikas 2006-07-16.
21. Nusikalstamumo ir kitų nepageidautinų socialinių procesų prevencijos problemos bei jų sprendimas Europos valstybėse. – Vilnius, 2003.
22. Palavinskienė B. Gatvių prostitucijos Vilniaus mieste kriminologinė analizė. Jurisprudencija, 2004, t. 61 (53); 35 – 48.
23. Paliokienė G. Švietėjiška prevencinė veikla, užkertant kelią prekybai žmonėmis. Pranešimas konferencijoje „Prekyba žmonėmis ir žmonių dingimas: problemos ir sprendimai“. Vilnius, 2000 m. birželio 9 d.
24. Prekybos žmonėmis prevencija (taip pat ir prostitucijos klausimas) http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/ U0073012.doc Prisijungimo laikas 2006-07-16.
25. „Prekyba žmonėmis“ kas tai? http://www.darbaz.lt/lt/apie_problema_rimtai/prekyba_zmonemis_kas_tai/ Prisijungimo laikas 2006-07-16.
26. Prekybos žmonėmis prevencija ir kontrolė. http://sos.vrm.lt:81/mod_richtext.php?pid=2 Prisijungimo laikas 2006-07-15.
27. Rossbach B. Prekybos moterimis aukų apsauga Vokietijoje, valstybinių institucijų pagalba // Prekyba žmonėmis – tarptautinė problema. Konferencijos pranešimai. – Vilnius, 1998.
28. Sakalienė A. Prekybos vaikais fenomenas Lietuvoje. www.missing.lt/lt/konf_ pranesimas9.htm-21k prisijungimo laikas 2006-08-26.
29. Stančaitis A. Pasienio policijos vaidmuo stabdant prekybą žmonėmis // Prekyba žmonėmis – tarptautinė problema. Konferencijos pranešimai. – Vilnius, 1998.
30. Šimkus K. Organizuotas nusikalstamumas kaip grėsmė nacionaliniam saugumui //Kriminalinė justicija.-2000, t. 17, P. 143-152.

31. Askola H. Trafficking in Women in The Baltic States: Legal Aspects // Trafficking in Women and Prostitution in The Baltic States: Social and Legal Aspects. International Organization for Migration (IOM). – Helsinki, 2001.
32. A Resourse Book for Working Against Trafficking in Women and Girls Baltic Sea Region. Stockholm, 2002.
33. Public Perception and Awareness of Trafficing in Women in the Baltic States. Representive surveys. Report. Regional Office for the Baltic and Nordic Countries Helsinki. Vilnius, 2001.
34. Prevention and fight against Trafficing: institutional developments in Europe, country reports on Belgium, Denmark, Finland, Ireland, Swedwn, Greece, Netherlands, Portugal, Spain, United Kingdom (2002 – 2003). http://www.emz-berlin.de/prijekte_e/pj37_1E.htm prisijungimo laikas 2006-06-24.
35. Tureikytė D., Sipavičienė A. Trafficking in Women in Lithuania: Magnitude, Mechanizm and Actors // Trafficking in Women and Prostitution in The Baltic States: Social and Legal Aspects. International Organization for Migration (IOM). – Helsinki, 2001.
36. Trafficking in Women in the Baltic syayes: the Extent of the Challenge and Search for Effective Remedies. Regional seminar. Regional Office for Baltic and Nordic Countries, Helsinki, 2001.
37. Vermeulen Gert, Laurens avn Puyenbroeck. Indentification and Protection Schemes for Victims of Trafficking in Persons in Europe. Tools and Best Praktices. International Organization for Migration (IOM), 2005.
38. Торговля людьми: противодействие и защита прав женщин. Сборник материалов. Киев, 2000.
39. Синицын. Ф. Л. Международное законодательство по проблеме торговли людьми. – Пермь, 2000.

Teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2k-332/2006.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2A-11/2006.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2k-105/2005.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2k-578/2004.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2k-538/2003.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2k-303/2004.
7. Panevėžio m. apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-56-17-2003.

SANTRAUKA

PREKYBOS ŽMONĖMIS SANTYKIS SU KITOMIS NUSIKALSTAMOMIS VEIKOMIS

Pagrindinės sąvokos: *prekyba žmonėmis, organizuotas nusikalstamumas, korupcija, dokumentų klastojimas, nelegali migracija, prevencija.*

Prekyba žmonėmis – tai neteisėta veika, šiurkščiai pažeidžianti prigimtines žmogaus teises. Šiuo nusikaltimu pažeidžiama ne tik asmens laisvė, bet ir beveik visos teisinėje valstybėje Įtvirtintos žmogaus teisės ir laisvės. Prekyba žmonėmis turi gilias sąsajas su negatyviais socialiniais reiškiniais – skurdu, nedarbu, išnaudojimu, smurtu ir kt. Be to, prekyba žmonėmis susijusi su organizuotu nusikalstamumu bei kitomis nusikalstamomis veikomis tokiomis kaip nelegali migracija, prekyba narkotikais, prostitucija, savadavimas, dokumentų klastojimas, korupcija ir k.t.

Darbe plačiai nagrinėjamas prekybos žmonėmis santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis, taip pat šios nusikalstamos veikos prevencija bei pateikiami pasiūlymai, kaip ją patobulinti. Lietuvos autoriai nėra plačiau nagrinėję prekybos žmonėmis santykio su kitomis nusikalstamomis veikomis, jų darbuose daugiausia dėmesio skiriama prekybos žmonėmis situacijos ir prevencijos analizei, todėl ši tema yra visiškai nauja ir labai aktuali, kadangi tik išanalizavus prekybos žmonėmis santykĮ su kitomis nusikalstamomis veikomis, galima sėkmingai užkardinti šią nusikalstamą veiką. Darbo naujumą ir praktinę reikšmę padidina Lietuvos teismuose nagrinėtų baudžiamųjų bylų dėl prekybos žmonėmis išsami analizė.

BaigiamąjĮ darbą sudaro Įvadas, keturi skyriai, kurie skirstomi Į smulkesnes sudedamąsias dalis – poskyrius, išvados, literatūros sąrašas ir santraukos anglų ir lietuvių kalba.

Pirmasis skyrius skirtas pateikti prekybos žmonėmis kaip nusikalstamos veikos sampratą, mastą ir istorinę raidą. Šiame skyriuje taip pat pateikiama tarptautinių ir Lietuvos respublikos teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už prekybą žmonėmis, apžvalga.

Antrasis skyrius sudaro didžiąją darbo dalĮ, nes jame smulkiai analizuojamas prekybos žmonėmis ir kitų nusikalstamų veikų santykis.

Trečiajame skyriuje pateikta prekybos žmonėmis kriminologinė charakteristika, remiantis autoriaus atliktos baudžiamųjų bylų už prekybą žmonėmis analizės rezultatais.

Ketvirtajame skyriuje aptariamos prekybos žmonėmis prevencijos priemonės, analizuojami jų trūkumai bei pateikiami pasiūlymai kaip patobulinti prekybos žmonėmis prevenciją.

Darbo pabaigoje pateikiamos konkrečios išvados ir pasiūlymai kaip spręsti problemas, susijusias su prekybos žmonėmis tyrimu ir prevencija.

SUMMARY

TRADE OF PEOPLE RELATION WITH OTHER CRIMINAL DEEDS

Keywords: *trade of people, organised criminality, corruption, falsification of documents, illegal migration, and prevention.*

Trade of people is illegal deed, which roughly violate the main natural rights of person. With this criminality is violated not only the freedom of person, but almost all rights and freedoms of person, which are consolidated in the legal state. The trade of people has deep relations with negative social phenomenon – poverty, unemployment, exploitation, violence and etc. Besides, the trade of people is connected with organised criminality and other criminal deeds, such as illegal migration, trade of narcotics, prostitution, procuration, falsification of documents, corruption and etc.

In the work are widely analysed the relation between trade of people and other criminal deeds. Also is analysed the prevention of this criminal deed and are given suggestions how to perfect it. Lithuanian authors are not examining the relation of trade of people with other criminal acts. In there works the main attention is given to the analyse of trade of people situation and prevention. That is why this theme is actual and new, because only after the analyse of the relation of trade of people and other criminal deeds we can successfully stop this criminal act. The novelty and actuality of this theme intensify the exhaustive analyse of this criminal act in practise of Lithuanian courts in the case related with the trade of people.

The final work consists of preface, four chapters, which are divided into smaller parts – sections, conclusions, the list of literature and summary in Lithuanian and English.

First chapter is dedicated for the notion of the trade of people and historical evolution. Also in this chapter are given survey of international and Lithuania's legal acts, regulating the liability for the trade of people.

Second chapter takes the biggest part of the whole work, because in it is analysed the relation of trade of people with other criminal deeds.

Third chapter gives the criminal characteristic, related with the results of the analyze of criminal cases made by the author.

The fourth part of the work is dedicated for the measures of the trade of people prevention, analyzing the advantages and disadvantages, giving suggestions for the perfect of it.

In the end of work are presented concrete conclusions and suggestions how to solve the problems, related with the research and prevention of trade of people.

1 priedas

1 schema.
Prekybos žmonėmis santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis.

